

A POLITIKA SVINDLEREI

FÉNY ÉS ÁRNYKÉPEK.

VÁLASZUL II-ik KÁKAY ARANYOSNAK
„TISZA KÁLMÁN“

«POLITIKAI ÉLET- ÉS JELLEMRAJZ» CÍMŰ KÖNYVÉRE.

ÍRTA:

IFJABB KÁKAY ARANYOS.

BUDAPEST,
GRIMM ÉS HOROVICZ
1878.

I. PROLOG.

Megcsinálták a második fúziót.

Összekeveredtek; i conservativek, a független szabadelvű párt, (a mely a volt Deákpárt és a volt balközép elemeinek vegyülékE) és végre az úgynevezett „új dissidensek“ akik a kormánypárt kebeléből szakadtak ki, mert vagy úgy hitték, hogy nem sikerült nekik eléggé ndpszo-rívc tenni magukat azzal, hogy a szabadelvű-pártot annak kebelében, mint a párt tagjai támadják: vagy azt tartották, hogy ha kilépnek azon kapocsból, a mely őket az uralkodó többséghez fűzte, népszerűtleníteni fogják a többséget, mert íme: saját emberei nincsenek vele egy véleményen.

Megcsinálták a második fúziót abban a hitben, hogy az ország tapsolni fog az „egészséges“ pártalakuláshoz és az ország — hallgatott!

Megcsinálták, mert nézetük szerint a szabadelvű párt arra a sorsra jutott, a melyre a boldogult Deák-párt 1875-ben.

Milyen csalódás!

Mióta a második fúzió létrejött, Tisza Kálmán nyert népszerűségében, s az egyesült pártok mindenike külön is. — együtt is. — elveszítette összes népszerűségét.

Mikor még a fúzió nem jött létre, az ellenzéki árnyalatok így szoktak támadni a kormány-párt ellen:

„Az összes programjuk ez a két szó — Tisza Kálmán!“

Hogy a fúzió létrejött, az egyesült ellenzék megcsinálta programját ebben a három szóban:

„Nem T i s z a Kálmán!“

De hát kicsoda?

Azzal maguk sincsenek tisztában!

Tán épen azért nevezik őket találóan: h a b a rék pártnak.

*

És a nemzet, a mely szidja a kormányt, részint meggyőződésből, részint a magyar em-

bor veleszületett azon tulajdonságánál fogva, hogy akár van oka rá, akár nincs — opponál: a nemzet, a mely érzi, hogy vállalai már-már roskadnak a reá rakott terhek súlya alatt látja, — hogy a kiegyezés Austriával félig sem sikerült úgy. a hogy ő azt Tisza Kálmántól — politikai múltja után — reménylette; a nemzet, a melynek vétérét uzsora és adó-executió, rősz termés, ázsiai közigazgatás és az igazságszolgáltatás lassúsága. drágasága, tán a végelgyöngülésig szipolják: a nemzet — hallgatva fogadja annak a pártnak a megalkulását, a mely őt Tisza Kálmántól mentené meg.

*

A néhai Deákpárt idejében oly nagy volt az általános elégedetlenség, az anyagi nyomor oly óriási mérvet öltött. — a politikai morál és társadalmi erkölcs anyira meg volt hurcolva a sárban, hogy nagyon sokan a Bach-korszakot kívánták vissza, maguknak.

És akadt ember a képviselőházban, a ki ezt. mint a nemzet közóhajtását — vágta szemébe az uralkodó kormánynak, és ez az ember — a kormánypárthoz tartozott.

Ma, a Tisza Kálmán idejében, egy árva hang nem kívánja vissza magának a régi Deák-párt uralmát.

Ma az új pártalakulás dacára, a nemzet úgy van meggyőződve, hogy Tisza után csak abszolútizmus következhetik; más szóval Tisza után — Báró Senyey Pál.

Aprés moi la deluge.

A magyar nemzettől a helyes politikai érzéket elvitatni nem lehet.

Érzelmi politikusok vagyunk, s ösztönszerűen ragaszkodunk bizonyos elvek, eszmék, sőt személyekhez azzal a vak meggyőződéssel, hogy a mihez ragaszkodunk, abban üdvösségünket találjuk.

Míg a nemzetnek ez az öntudatlanul nyilvánuló ösztöne legyőzhetlen idegenkedéssel fordul el bizonyos személyek és elvektől, mert érzi, hogy azok az emberek, vagy azok az eszmék túlsúlyra vergődve — romlását okoznák.

Ilyen ösztönszerű idegenkedéssel viseltetik nemcsak a nemzet, de sőt a nemzet képviselőinek nagyrésze is, pl. Lónyay Menyhért gróf iránt. Ilyen aggódó tartózkodással emlegeti a nemzet és képviselője báró Szenyey Pál nevét: Viszont az ösztönszerű vonzódás fűzi a magyart Tisza Kálmánhoz még akkor is, mikor azt hiszi róla, hogy föladta elveit, megszegte adott ígéretét s kiegyezése Ausztriával érzékeny csapás az ország anyagi jóllétére. Szidja, tán gyűlöli és mégis — ragaszkodik hozzá.

Ez elvitathatlan tény; mert ha nem így volna, a politikai viszonyok mai állásában az egyesült ellenzék megalakulását minden ellenzéki embernek őszinte örömmel kell vala üdvözölni.

És a nemzet inkább megmarad közönyös vissza vonultságában; tartózkodik a politikai élet mozgalmaiba magát belesodorni: hallgat: csak otthon övéi körében, vagy a Cisinóban szórja szidalmait; kormány elnökre és pártjára. Olvassa az újságokat; egyet-egyét bölint, mikor a „Napló“, „Közvélemény“ vagy a „Kelet Népe“ foszlányokra szaggatják Tisza Kálmán becsületét: — tán tetszik neki, hogy Tiszát fölfelé alázatos, lefelé gögös embernek rajzolják: elhiszi, vagy legalább nem mond ellene, hogy a ki most a kormány élén áll, az a „taktika nagy mestere“ és még sem lép föl Tisza ellen azzal a nyíltsággal, a nielvlyel a volt Deák-pártra kimondta kárhóztató ítéletét: — meg sem öleli keblére a honmentésre készülő „egyesült ellenzék“, mint annak idejében a Tisza Kálmán által megcsinált fúsiót ölelte: — inkább otthon magamagának elégedetlenkedik és tőr tovább néma szótlansággal. Ebben ny i l a t k o z i k a n e m z e t j ó z a n p o l i t i k a i ösztöne.

Várja-e a viszonyok jobbra fordulását?

Kitől várja?

Tiszától?

Vagy mástól? — De ki az a inas?

Báró Senyey?

Ez nem kell neki, mert tudja: kicsoda.

Báró Simonyi Lajos?

Ez sem kell neki, mert erről meg nem tudja kicsoda. Vagy legalább keveset tud róla, és a mit tud, az semmiképen sem ajánlja őt — pártvezérnek és honmentőnek.

Kicsoda Báró Simonyi Lajos?

Először üres fej, a kiben egy egészséges politikai eszme, egy államférfiúi gondolat még meg nem szülemlett; másodszer egy olyan ember, a kit vastag hálátlanság bélyegez az iránt, a kinek most ellenzékét csinál.

Mikor Báró Simonyi Lajos Aradon megbukkott, Tisza Kálmán keresett neki kerületet és behozta őt a parlamentbe. A viszonyok változásával pedig megtette őt miniszternek.

Simonyi lekötelezettje Tiszának. Nem azért, mert mandátumot köszönhet neki, hanem azért, mert miniszternek tette meg. Ha Simonyi Lajos nem miniszter, soha sem lesz belőle pártvezér.

Kilépett a minisztériumból, mert nem értett ahhoz a dologhoz semmit, a mit reá bíztak. Mikor látta, hogy egy tárca vezetése nem sport, hogy ahhoz tanulmány is szükséges, — mikor megunt a „Pesti Napló“ és „Kelet Népe“ viccelődéseit, a mely lapok annak idején nagy elismeréssel szóltak a sportsman Simonyi Lajosról, hogy elismerésükben gúnyolják a miniszter Si-

monyi Lajost, — fogta magát és azzal az argumentummal, hogy a Tisza politikájához nem tud simulni, — ott hagyta a miniszteri tárcát, ott hagyta pártját és megtette magát — népszerű embernek a „Kelet Népe“ és a „Pesti Napló“ előtt. Így lett belőle pártvezér.

Volt neki adóssága is, még pedig csinos összeg. Hogy pénzügyi bajaiból megmenekedjék, Tisza Kálmán segített rajta.

Megvett tőle jó áron 3000 holdat a vadászati birtokából, a mely a Tisza Kálmán bihari birtokaival határos. És Simonyi Lajos nem tudja Tisza Kálmánnak megbocsátani, hogy nem ő vett meg a Tisza birtokból 3000 holdat, a melyik az ő vadászati uradalmával határos.

Ez a második ok, hogy Simonyi Lajos pártvezér lett.

De az, hogy Simonyi Lajos pártvezér, nem ok arra, hogy Simonyi Lajos megint miniszterré legyen.

Kár, hogy mindezt csak későn fogja belátni.

Honnan van hát a nemzetben ez a rémes, ez az ijesztő némaság? Csakugyan elaléltunk

volna már, csakúgyan oda jutottunk., hogy elfá-
sult bennünk még az önfentartási ösztön is?
Oda jutottunk, hogy megszűntünk magunkkal
törődni és bűnös nyugalommal várjuk, hogy
„lesz a mi lesz“!

Nem!

A nemzet félti, a nemzet szereti magát ina
is csak úgy, mint ezelőtt. A nemzet testében
forr az elégedetlenség, mint a hogy a tűzhányó
hegy gyomrában olvad az anyag. De a nemze-
tet tartózkodóvá teszi józan politikai ösztöne, — az
az ösztön, a mely ínéig eddig a magyar történet
minden egyes lapján nyilatkozott.

Mi érzelmi politikát is csinálunk; mi hi-
szünk vakon és gyanúsítjuk azokat vakon, a kik-
nek hiszünk. Mert a mi lelkünk olyan, mint a
tengerszem. Bizalmunk a feneketlen mélység,
könnyen támadó gyanúnk a tó viharos hábor-
gása, a mely azután elcsendesül és sima lesz a
víz tüköré és mélysége újra beláthatatlan.

Mi a nemzet jogainak, alkotmányának, sza-
badságának megsértett haragjával jövünk össze
a pozsonyi országgyűlésen, hogy elmondjuk sé-
relmeinket annak a királynőnek, a ki bennünket
még magyarságunkból is ki akart vetköztetni;
— és ez a királynő közénk hozza tehetlen kis-

dedet, könyekre fakad és mi elfelejtjük sérelmeinket, tiptott jogainkat és lelkesedve kiáltunk föl: „moriamur pro rege nostro“!

Mi gr. Széchényi István nagy eszméit hidegen fogadjuk és a hazaszeretet odaadó lelkesedésével rohanunk Kossuth után a vészbe és azt az embert, a kinek eszméire alig ügyeltünk, egy pár év múlva megtettük: „legnagyobb magyar“nak.

Arra a másikra pedig, a kinek egy szava elég volt, hogy vagyont és életet áldozunk érte, mert az ő személyében láttuk a hazát és a hazában csak az ő személyét: arra a másikra egy pár év múlva, rá fogtuk, hogy elvitte, kincseinket, nyomorba taszította az országot, csak-hogy önmagát megmentse, csak-hogy ő gondtalan éljen idegen hazában.

Ma a rágalom hullámai elsimultak: a tengerszem újra tiszta. Kossuthhoz nem fér aljas gyanú: Széchény agyonhallgatott eszméi pedig lassanként a vérünkbe szivárogtak át.

Mert ez a sorsa, minden érzelmi politikának. Hamar elhagyja magát ragadtatni: sokszor egy frázis elég arra, hogy vészbe, viharba sodorjon és egy oda-vetett szó elég, hogy azt, a kit szívünk egész melegével követünk, megkövezzük és méltatlan gyanúval szennyezzük be.

Igaz, hogy idő múlva elalszik a gyanú: vissza tér a régi bizalom, s a ki a gyanúba

hitt, még csak nem is pirul el, mert rá disputálja magára, hogy csak azt mondta tovább, a a mit mástól hallott, — a nélkül, hogy amit mondott, elhitte volna. De azért az érzelmi politikusoknál a legnemtelenebb gyanú magvát is mindig hálás talajba lehet elvetni.

Szerencse, hogy az érzelmi politikával a politikai ösztön is mindig karöltve jár; ha pedig néha egyik a másik nélkül jelentkezik, előbbutóbb kiegészíti egymást, mint épen Széchenyi István eszméinek önkéntelen elfogadásával történt.

A ki a nemzet idegenkedését Tisza Kálmán iránt, és ez idegenkedés mellett a néma hallgatást másként, mint ezen szempontokból ítéli meg, az ítéletében vagy igazságtalan lesz. vagy nem ismeri a magyar nemzetet.

II-ik Kákay Aranyos és az egyesült ellenzék hírlapjainak chorusa bánthatják, gyanúsíthatják Tisza Kálmánt: elmondhatják róla, hogy politikai swindler; hogy a taktika nagymestere; hogy rosztat tesz egyéni hajlamokból: hogy zsarnok: hogy kormányzása az erkölcstelenségek egész láncolata; — a nemzet olvasni fogja véleményüket, a gyanú elhintett magva sok helyütt hálás, talajra lel, — mert hiszen mondom akadtak a

kik Kossuthra is ráfogták, hogy a nemzetet megcsalta, de azért se II-ik Kákay Aranyos, se a hírlapok összes chorusa nem dobja ki Tiszát a nemzet szívéből, mint a hogy ő nem dobja ki szívéből a nemzetet soha!

Azért a Tisza Kálmán politikája mégis csak a magyar nemzet politikája, s ha vannak — a kik nem tudnának vele haladni egy úton, azok nem tudnának a létező ellenzékek egyikéhez sem csatlakozni, mert a magyar nemzet politikájának ellenzékét csak a magyar nemzet politikája képezhet. Az egyenesen Tisza ellen „Nem T i s z a K á l m á n“ programmal megalakult habarék párt pedig politikai svindlerek, erkölcsi halottak és nagyravágyó üresfejek zagyvaléka, nem pedig a magyar nemzet politikáját a magyar nemzet politikájával ellenőrző oppositíó!

II-ik Kákay Aranyos, úgy fogja fel Tiszát, mint a ki természeténél, vele született hajlamainál, — szóval egyéniségénél fogva tesz rosszat.

Én úgy fogom fel Tiszát, mint a kinek minden lépése azonosítható a nemzet gondolkozásmódjával, jellemével.

Tisza Kálmán egyénisége a magyar nemzet politikája; Tisza Kálmán politikája a magyar nemzet egyénisége.

Qui bene distinguit, bene docet, E könyv nem akar rendszeres politikai tanulmány lenni. Fény- és árnyképek, odavetett gondolatok mozaikja az csupán. Egészben véve: korrajz; részeiben: igyekszik megfejteni azt a sajátságos helyzetet, hogy a nemzetnek az a része, a melyik elfordul Tiszától, miért nem fordul ellene? Hogy a nemzet, mely elégedetlen a kormánypárttal, miért nem leli otthonát sem az újonnan fuzionált ellenzékben, sem a függetlenek táborában? Miért nincs a nemzetnek pártja és a pártok mellett miért nincs ott a nemzet? Igyekszik megfejteni annak az ellenszenvnek okát, a melylyel a pártok, — (tehát nem a nemzet), — Tisza ellen viseltetnek, s igyekszik elfogulatlanul Ítélni úgy a kormányelnök, mint azok fölött, a kik a kormányelnököt ítélik el.

* * *

A nemzet politikai ösztönérc és érzelmi politikájára történt hivatkozásban meg van tán fölvetett kérdéseimnek megfejtése is.

A mi ezután következik, az csak — indokolás.

És erős meggyőződéseim, hogy én, a ki ismerem a magyar embert lelke legmélyében, józan elfogulatlansággal fogom tudni meghozni ítéletemet Tiszáról is, azokról is, a kik Tiszának ellenségei.

És ha erőmben nem vagyok túlbízott, akkor könyvemet nem a nemzet kisebbségének, mint II-ik Kákay Aranyos: nem is a nemzet többségének, de az — egész nemzetnek irtani.

I.

AZ ORSZÁG PIÓCÁI.

(Gróf Lónyay. Kerkápoly. A Deák-párt bomlása.)

Hogy azt az ideges gyűlölséget, a melylyel a volt Deák-párt tagjai Tisza Kálmán ellen viseltetnek, s a mely főindoka volt az ellenzéki fractiók párttá egyesülésének — megérthessük és méltányolhassuk, vessünk egy pillantást a régi Deák-párt történetébe.

Mert ma csak az egyetlen Kaas Ivor van ott a számbavehető emberek között (a dii minorum gentiummal úgy sincs dolgunk) a ki a Deák-párt történetében alig játszott egyéb szerepet, mint hogy a gróf Lónyay Menyhért fizetett journalistája volt. Ez pedig azért nem érdemel különös említést, mivel gróf Lónyay Menyhértnek nagyon sok volt a fizetett journalistája.

* * *

Gróf Lónyay Menyhért azóta hosszú időre visszavonult a politikai élet küzdelmeitől. Csak most, a kiegyezési tárgyalások folyama alatt tett kísérletet, hogy szerepelhetne-e még azon a szín-

padon, a melyen egyszer már oly gyalázatosan elbukott, s a melynek ő nála alig volt és alig lesz nagyobb komédiása valaha.

Báró Kaas Ivornak tehát voltak csendes percei is a „Pesti Napló“-nál. amikor Tiszát nem bántotta olyan epés rángatózással, mint ma teszi: a mikor nem keresett ki minden alkalmat, hogy abból tőkét faragjon magának. — nem annyira a kormány, mint inkább egyenesen a Tisza Kálmán személye ellen.

Egyszer azonban eszébe jutott, hogy ő Márkus Pistát megteszi képviselőházi jegyzőnek, s megkérte Tisza Kálmánt, legyen tekintettel az ő protogejére. Hogy Márkus Pista nem leli képviselőházi jegyző, báró Kaas Ivor minden epéjét tengerre gyűjtötte, (is akkor kiöntött vele a „Pesti Napló“-ban.

Tehát azok a szépen folyó jambusok. a melyekből az ő ügyes tolla a vezércikkek prózáját csinálja: mind a harag, a gyűlölködő boszszúvágy és sértett hiúság által sugalvák: személyes, egyéni indokok íratják vele azokat a mérges piszkolódásokat a, kormányelnök ellen, a melyek még mérgesebbek azóta, a mióta gróf Lónyay Menyhért a politikai mozgalmakban újra szerepel akart osztani magának.

És a mint személyes indokok vezetik Kaas Ivort a Tisza ellen irányzott gyanúsító támadá-

sok rendszerében, azonképen személyes indokok vezeték azokat a párt-embereket, a kik most az egyesült ellenzéket megalkották.

Soha sem volt arra példa a magyar történelemben, — és adja Isten, hogy ne is legyen többé soha, — hogy az ország uralkodó többségét assimilálják annak vezérével, s hogy a többség, vagy a kormány által elkövetett hibákért a miniszterelnököt vádolják és tegyék minduntalan felelőssé.

A Deák-párt idejében a balközép lapjai és maga a párt, nem beszéltek se Deákról, se Andrásyról, Bittórol, Szlávyról, vagy a többitől. — csak akkor, ha épen az ő személyes tetteik provocálták a felszólalást. Különben támadásukban vagy dicséretükben mindig a párt- vagy a kormány-összeséget, vagy az egyes szakminisztereket vették bírálatuk alá.

A Deák-párt különböző árnyalatainak orgánmai hasonló modort követtek akár a balközép eljárásának sokszor kíméletlen kritikájánál, akár saját pártjuk vagy kormányuk megítélésében. Csak mióta Tisza Kálmán áll a többség és kormány élén, azóta lett rendszerré az a malificálatlan modor, hogy az ellenzéki lapok per „Tisza-regime“, vagy még gyakrabban per „Tisza úr“ beszélnek arról, a mi politikai esemény történik.

Legyen ez azután a Tisza, vagy más kezdeményezése, ez ő előttük egyre megy, járja foly-

tonosan a „Tisza úr“ mintegy kirívó igazolásául annak, hogy ők nem elvet, nem pártot, nem kormányt, — de személyt támadnak, és hogy támadásuk az egyéni ellenszenv és rász akarat mindenesetre szégyenítő bélyegét viseli magán.

Mi ennek az általánossá lett személyeskedő támadásoknak az oka?

Semmi egyéb, mint a sülyedésig hanyatlott Deák-párt politikai erkölcstelenségének elszomorító folytatása.

Nagy mértéke a gyűlöletnek és még nagyobb foka a politikai erkölcstelenségnek kell ahoz, hogy emberek a kik a politika terén lehetlenné tették magukat, megbontják a parlamenti pártokat és fuzionáljanak velük ellentétes elemekkel csak azért, mert reményük, hogy majdan a nemzet bizalmával tiszteli őket meg: s ezen az alapon megbuktatják s azután megsemmisítik Tisza Kálmánt.

Nagy politikai erkölcstelenség kell ahoz, hogy egy újonnan alakult párt. a melyik alakulása „egészségesnek“ szereti nevezni, politikai aktiojá azzal kezd meg, hogy a legnemtelenebb hazugságok, mondva csinált hírek világgá-bocsátásával

akarja az uralkodó kormány és többség népszerűségét aláásni.

Pedig az egyesült ellenzéknek ez a taktikája.

Mikor a kigyezés Austriával végleg megkötöttek lőn jelentve, a „Pesti Napló“ „jól értesült körökből“ azt a hírt hozta forgalomba, hogy Széli Kálmán le akarta tenni tárcáját, mert a kigyezés befejezésével nincsen megelégedve.

Ugyancsak a „Pesti Napló“ időnként mint a Tisza kormány és „Tisza úr“ népszerűtlenségének eclatans bizonyítékát emlegette, hogy: a zalaegerszegi, vagy egyik s másik szabadelvű kör. — miután „Tisza úr“ politikáját föltétlenül kárhóztatja, — feloszlott.

Természetesen egy szó sem igaz az egészről, hanem a régi Deák-párt tekintélyesei az ő régi politikai erkölceiket gyakorolták csak tovább az efféle hírek terjesztésével.

Az ország érzi ezt és épen azért ha itt-ott feloszlott is egy-egy szabadelvű kör, de egyesült ellenzék clubja — nem alakult sehol.

Hogy is merik a Deák-pártnak az egyesült ellenzék aktióját intéző némely tagjai ilyenek után Tiszát vádolni szédelgéssel, taktikával és politikai inmoralitással!

Hiszen a mit ők Tisza ellen elkövetnek, az többé nem ellenzékeskedés: az parlamenti köfázkodás és a legnagyobb szemtelenség, a mit tisztességes országban — tisztességtelen emberek elkövethetnek.

Utoljára is oda jutnak. ha már nincsenek ott. — hogy a nemzetben Tisza iránt rokonszenvet ébresztenek, magukat pedig — megutáltatják. Lejártakká lesznek, mielőtt szerepelhettek volna.

Bántják Tiszát a kiegyezésért.

Tehetik, hiszen a kiegyezés csakugyan rász. Dehogy jobb. min a milyet ők csináltak, mikor a nemzet vérét, vagyonát, gazdagságát. — mindenét még ki nem szípták, mikor még szűzen álltunk szemközt Austriával, — az minden józan gondolkozó előtt kétségtelen.

Koldusbotra juttattak, bukásukban az ország megvetése kísérte őket: ki vették kezünkből és saját önző céljaikra használták fel az anyagi előnyt, és most még merik arrogálni maguknak. liogy ők jobb kiegyezést tudtak volna csinálni!!

Ok? — Nevetséges!

Emlékezznek csak vissza az első magyar kölcsönre.

Nem volt még adósságunk, hitelünket a legelőnyösebben értékesíthetjük vala, és akkor kiküldi Lónyay Kiss Miklóst Parisba és köt olyan kölcsönt, a melyik bizony rosabb, bizony hátrányosabb annál, a mely Tisza Kálmánnak az ország hitelvesztettsége miatt a legrosszabbul ütött ki.

S így ha a Tisza Kálmán kölcsön-műveletei ellen Kiss Miklós opponál, a ki Lónyay mellett százezreket szerzett magának és kényelemben él, első szerelme — Paris kebelén, — ezt még lehetne érteni.

De hogy Lónyay gróf és mellette azok az emberek opponálnak, a kik a Lónyay első kölcsönét megszavazták, — ez már csak abban a példátlan cynismusban leli magyarázatát, a melyik azokat az urakat hatalmuk hét esztendeje alatt mindig jellemezte.

* *

Ha az a zsidó asszony csinálna oppositiót a Tisza kormányban uralkodó gazdálkodás ellen, a kinek — no természetesen Kerkápolynén és a férjén kívül — a honvédség silány mundurját köszönjük — ezt megint lehetne érteni.

De hogy Kerkapoly opponáljon a mostani rász pénzügyi gazdálkodásnak; hogy ő akarja

„nagyban és egészben“ reformálni a mi közgazdasági és pénzügyi állapotainkat; ő, a kinek pénzügyministersége alatt az államkinestárban gyakran 5000 frt nem volt egy rakáson: ő, a ki egy bizonyos vasutat tízezer forintnyi jogos követelésére csak akkor fizetett ki, mikor ez már perrel fenyegetőzött, s akkor is úgy, hogy még a lánchíd jegykiadó-cassáiból is elő kellett kutatni a piculákat sőt a félkrajcárosokat és kocsiszámra vitték a rézpénzt Hildára, hogy ez a 10,000 frt összegyűljön, — és ma ez az ember tart országot reszkettető beszédekkel rász pénzügyi gazdálkodás ellen — ez már a b s u r d u m.

Egyébként ne panaszkodjunk, mert a Kerkápoly pénzügyminiszterségének mégis van egy haszna.

A főváros egy egész utcát kapott a — Kerkápoly házaiból.

Ma „csillag“-utcának hívják, de a háládatos utókor bizonyosan „Kerkápoly“-utcának fogja idővel keresztelni.

Így vagyunk a sokszor megpanaszolt adó-fölemelésekkel.

A nemzet nem bírja a nagy terheket. Az adók olyan magasak, a milyenek sehol más országban.

Nos, ki hozta javaslatba az adófelemeléseket? Ki proponálta az adóknak olyan magasra fölcsigázását, hogy mint példátlan nagyot emlegeti mindenki?

A Bittó-miniszterium!

És ki tette szükségessé ezt a nemzet testebe markoló, tőkét emésztő adófelemelést?

A Deák-párt gazdálkodása!

Tisza Kálmán csak magáévá tette a Bittó-miniszterium által beterjesztett javaslatokat, mert szüksége volt reá; az ország nem élhetett meg másképen.

És ma Bittó meri Tiszának szemére vetni, hogy azokat az adókat, a melyeket az ő minisztériuma proponált — minek hozta be, hiszen a nemzet nem bírja elviselni!

De hát minek proponálta?

Különben akárki proponálja is, a magas adókért a felelősség Tisza Kálmánt soha sem fogja terhelni.

* * *

A deficitünk apad. Az pedig, hogy a deficit kevesbedjék, életérdeke ennek az országnak.

Nézzük csak át Kerkápolynak egy-egy pénzügyi exposeját. Még a ki csak olvasta is, elhiszi neki, hogy csupa boldogság, csupa irigyelni való jóllét uralkodik nálunk: a ki pedig azt, a mit olvasott, Kerkápolytól hallotta előadva. — megesküszik rá, hogy sohse volt és sohse lesz deficitünk.

Persze csak — „nagyban és egészben“, mert apró részleteiben megütötték biz azok a 40—50 milliócskát minden esztendőben.

De hát Kerkápoly ránk disputálta, hogy nincsen deficit! — Pedig volt. — „n a g y b a n“, mivel hogy az egyensúlyt helyreállítani, Kerkápoly nem bírta — „e g é s z b e n“.

Ma a kormány legalább őszintén feltárja a pénzügyi helyzetet. Elmondja hogy: várok ennyi jövedelmet, lesz a kiadásom ennyi, ha csalódik egy pár millióval, az nagyon természetes, miután nálunk a jövedelmek befolyása mindig bizonytalan. Az időjárástól és a terméstől függ, telik-e adóra.

De emlékezzünk csak vissza a Lónyay pénzügyminiszterségére. Azon Lónyayéra, a ki ma a pénzügyminiszter tételeinek még valószínűségét is megtagadja.

A nemes gróf összeállította budgetjét úgy hogy sokkal kevesebb jövedelmet irányzott elő,

mint a mennyinek a legroszabb körülmények között befolyjni kellett. Ha aztán plus volt a bevételekben. Lónyay fennen kérkedett vele, mintha az az ő érdeme lenne. És ezek mellett a fényes eredmények mellett mindjárt az első kölcsönével fiascot csinált.

És oda vitte az országot az ő államférfiúi bölcsessége, hogy miniszterelnök korában társai véd és dac-szövetséget kötöttek ellene, s úgy szólván kény szerítették őt a lemondásra.

Ezt ugyan nagyon jól tették; használtak vele az országnak, de annál többet ártottak aztán azzal, hogy a véd és dac-szövetségnek egyik pontja értelmében az egész minisztérium együtt maradásra kötelezte magát. így történhetett meg, hogy jó ideig nem lehetett még csak azt sem keresztül vinni, hogy egyes tárcákban álljon be változás s így maradt az ország nyakán pénzügyminiszternek — Kerkápoly Károly.

Utoljára is maga a párt találta túrhetetlennek az ő gazdálkodását, és megbuktatták. Bukása után ugyan siettek neki bizalmat szavazni, de hát ez már a Deák-párti erkölcsök egyik jellemző vonása.

*

Eszembe jut az a nap. mikor a házban búcsú beszédét tartotta. A lapok tele voltak az

ő eljárásának korholásával. sőt szidalmazásával. Különösen egy tekintélyes nemet újság ítélte el tudatlanságát és könnyelműségét.

Ez volt reggel.

Tíz órakor elkezdett Kerkápoly beszélni. Beszölt délutáni 1 óráig: és ennek a tekintélyes népet lapnak a szerkesztője a beszéd végétével kirohant az országházból, kocsiba vette magát, hajtattott egyenesen a szerkesztőségbe és az esti lapban már lehetett olvasni, hogy nyomorult viszonyaink között a bajból mégis csak — Kerkápoly mentheti meg az országot.

Hatalmas bizonyítéka- annak, hogy Kerkápoly olyan kitűnően tud beszélni, mint — gorombászkodni.

Mind kettőt — „nagyban és egészben.“

∴

∴

∴

Ha már felhoztam, hogy Lónyai grófot miniszter társai a szó szoros értelmében kimarták körükből, nem hallgathatom el, hogy az iránta uralkodott ellenszenvnek egyik oka a nemes gróf példátlan gőgje volt.

És II-dik Kákay Aranyos Tisza Kálmánt mondja gögös embernek! — Pedig hát Tisza Kálmán gróf Lónyay Menyhérthez képest a megcsontosodott — alázatosság.

De térjünk vissza a kiegyezéshez.

A Deák-párt noha az ország anyagi erejének teljében volt, a kiegyezésnek épen a legnehezebb részeit hagyta megoldatlanul. Tisza Kálmánnak tehát sokkal nehezebb feladat jutott most, az ország anyagi nyomora közepett, mint a milyen a Deák-párt föladata volt akkor, midőn a birodalom másik felével egyezkedni kezdett, s midőn a mellett, hogy vagyoniilag jól álltunk — még pressiót is gyakorolhattunk Ausztriára.

És ha Tisza Kálmán a kiegyezést még is előnyösebben kötötte meg mint ők, olyan érdemet szerzett vele magának, a melyet lehet talán el nem ismerni, de ócsárolni nem szabad.

Hiszen maga báró Sennyey Pál megmondotta, hogy annál, mint amennyit Tisza elért, ő sem tudna nagyobb eredményt kivívni.

Nem ártana, ha ez néha eszébe jutna az „egyesült ellenzék“ — conservatív elemeinek.

*

*

*

Senyeinek, mint széles látkörű, s politikai tapintattal bíró államférfiúnak tényleg be kelle

látni, hogy a mit Tisza Kálmán Ausztriától nyert az a megnyerhetek maximuma.

Nem csak azért, mert — mint érintettem — a volt Deák-párt a kiegyezés legnehezebb kérdéseit hagyta megoldatlanul, de azért is, mert Sennyey és pártja nem egyszer hivatkoztak az országházban arra, hogy ők a Deák-párt országpusztító politikájának — nem részesei.

Tehát Sennyeinek, mint politikus és államférfinak tudnia kellett, hogy épen ez az országpusztító politika, melynek ő és pártja nem részesei, tette lehetetlenné a kiegyezésben minden — a Tiszáénál csak egy hajszállal is előnyösebb — alku megkötését.

Hogy mi volt ez az országot pusztító politika, a melynek részességet a conservatív párt és vezére annyi erélylyel és szívóssággal utasították el maguktól, s minek ismétljem.

Fájó, vissza-vissza síró emléke az még minden hazafinak.

Pazar hivatalosztogatás a protekcionált léhűtők egész rajának.

Vasúti concessiók könnyelmű engedélyezése a tüskön-bokron „igent“ szavazó képviselői hűség jutalmazásának.

Erdő üzletek, a melyek közbotrányt okoznak.

A keleti vasút ügyei, a melyben az elfogatásokat elrendelő képviselőházi határozat ma is az „érdekelték“ feje fölött lebeg.

A fiumei hajógyár dolga, a hol hunyni vád alá helyezését évek múlva kell indítványozni.

Adóságok adóságra halmazása, meggon-
datlan könnyelműséggel, sokszor az ország meg-
alázásával és a hitelközvetítő szenzálok gazdago-
dásával.

A pártot vakon követő képviselők és azok
atyafiságának, ismeretségének, rokonságának egy-
egy eldobott konc, a melynek sokszor nagy ér-
tékét az ország népe ma is izzadja.

Törvények, a melyek — ha az ország
anyagi- és szellemi-fejlődésének nem ártottak. —
bizonyosan ma sincsenek életbe léptetve: — ha
pedig életbe léptetvők, csak egyengették az utat
az anyagi megsemmisülés felé.

Koldus tarisznya az ország nyakában és
„becsületes“ pénzügyminiszterek milliókkal
gazdagodása.

A párt elemeinek személyes érdekek közül
való csoportosulása, a mely szétzülléssel fenye-
geti a párt-összeséget: hogy e szétzüllődés meg
ne történjék, hízelegnek a személyes érdekeknek.
E hízelgésben mindig van része az „anyagi-
nak, s természetesen mindig az ország rovására.

Az adók emelkednek. Az elégedetlenség;íl-
talános és megkezdődik az — embervásár,

Lónyay százezreket költ a választásokra,
ígér, — ad — fizet, — vesz. Teremt magának
közvéleményt. Alapít lapokat, a melyeket dotál
példátlan gazdagsággal. A „Korunk“ a rendelke-
zési alapot rövid fennállása alatt majd nem
60,000 frtig vette igénybe. A vidéki lapok bol-

dog-boldogtalanja az ország pénzén dícséri a kormányt. A sajtó-iroda tagjai úsznak a jólétben, mórt szerte-szét küldött cikkeiket tetszésük szerinti felszámításban fizeti a dispositions-fond.

Más országokból ideszármazott szédelgők céljainak könyelmű, sokszor bűnös előmozdítása.

Részvénytársaságok alakítására lázas sietéssel adják ki az engedélyeket. A minisztériumok hivatalnokai még éjjel is a buroauban dolgoznak — a jövevény piócák ügyében — ezek által megfizetve.

A kormány látja, hogy ez többé nem a hazai iparnak fejlesztése, de gyalázatos üzelmek, a melyek végre is megölik a hazai ipart. A kormány látja, hogy a részvénytársaság alakítási engedélyeket világot csaló svindlerék öngazdagodásukra használják, és a mint megkapták, tovább adnak rajta jó áron. A „krach“ előre veti árnyékát. A pusztulás vijjongó előhírnökéül. egy-egy csőd ijeszti a nép hiszékenységét és inti tartózkodásra e lelketlen gazemberektől. És a kormány még ekkor is adja ki egyre az engedélyeket, noha már kevesebb számban. Nem azért, mert nem akarna többet adni, hanem, mert a kik tele ették magukat — nem vágnak újabb engedélyre, akik pedig újabb engedélyt kérnek, tartanak tőle, hogy már — nem ehetik tele magukat.

Belügyi dolgaink elhanyagoltatnak, mert a fő cél nem az ország érdekeinek előmozdítása.

de a többség fen- és együtt tartása, míg utoljára megbuknak valamenyen — alulról.

A sajtó nem hunyhat többé szemet a nemzet forrongó elégtelensége előtt. A párt tagjai maguk teszik mind gyöngébbé, mind lazábbá azt a kapcsot, a melyik őket együtt tartotta, mert érzik, hogy nem sokat várhatnak többé a kormánytól.

És így történik, hogy kezdenek alakulni — s z e m é l y i f r a c t i ó k. Kiki csatlakozik ahhoz, a kitol majdan bekövetkező jobb időkben újra hasznot remél.

Senyey Pál. anélkül, hogy még nyíltan pártot alkotna, lassanként körülvéve látta magát övéi által.

Gr. Lónyay Menyhért külön orgánumot tart magának a „Reformban“; subventionálja a lapot bőséggel és személyes barátait együvé csoportosítja. Látja, hogy e bábeli zűrzavarban neki, a ki szeret a zavarosban halászni, még jövője van. Embereinek a „Lónyay-párt“ elnevezése ellem tiltakozik ugyan, de olyan modorban, hogy a tiltakozás csak megerősíti egy Lónyay párt létezéséről uralkodó általános véleményt.

Kerkápoly feszültségben van Lónyayval, de neki is meg van a maga egy pár Satelles-e, a kik azonban vele együtt szerényen meghúzzák magukat.

A nemzet pedig — torkig lakott a nagy honboldogítással és látja, hogy ez a gazdálkozás nem egyéb, mint a rongyos szegénység mezte-

lenre vetköztetése, s méltó felháborodásában előkészíti 1875. február 3-át.

A politikai erkölcsök ilyen sülyedése után lehet-é csodálni, ha a magyar ember inkább a Bach-korszakot óhajtotta vissza magának, sem-hogy tovább nyögjön e haszonleső politikai szédelgők törhetetlen igája alatt.

II. A SORS HUMORA.

Embervásár. — Szédelgések. — Egy concessió ára. — Öt forinttól 60,000-ig. — A hiúz és róka szövetsége. — Elvföladás.

A sorsnak néha nagyon keserű humora van.

A Deák-párt nem akarja belátni sem azt, hogy az országot a hanyatlás lejtőjére taszította. — sem azt, hogy az anyagilag tönkre juttatott nemzet irtózik az ő uralmuktól és — hét esztendeig görcsösen ragaszkodik az uralkodás előnyéhez. S azok, a kik a hatalmat alig akarják kezükből kiadni, ma cynikus vakmerőséggel dobják oda Tisza Kálmánnak, hogy egyéni hiúságáért fölládozza az ország érdekeit, — és nem akar lemondani.

Ők, a kik a hatalomhoz egyéni haszonnal és öbl ragaszkodtak. — Ezzel a bűnnel nem merik vádolni Tisza Kálmánt, hanem elkeresz-

telik — hiú embernek, a ki mindent alá
rendel miniszteri tárcájának,

Hát nem a sors humora-é ez?

*

Tudjuk, hogy a Deák-párt a kiegyezési kérdésekben az engedékenység legszélső határáig ment el.

Deák Ferenc politikai működése és egyénisége ma már a történelemé. Én hallhatatlan érdemeiből nem akarok semmit levonni, de az igazság érdekében azt hiszem, elmondhatom, hogy Deák Ferenc mindenből oportunitási kérdést csinált, és engedett mindenben. Nem azért, mintha talán a házára nézve üdvösnek tartotta volna némely dolgok Ausztria javára hajló oportunitus megoldását, — de mert károsabbnak hitte a joghoz netáni merev ragaszkodásból eredhető súrlódásokat. — Utolsó időben pedig az „öreg úr“ már csak eszköz volt a róla nevezett párt némely embere kezében.

És ma mégis Tisza Kálmánt vádolják engedékenységgel azok, a kik nagyon is jól tudják, hogy Deák Ferenc maga volt az engedékenység folytonossága.

Hát nem a sors humora-é ez?

Mikor a Deák párt sötét múltját néha-néha fel szokták emlegetni. — azok, a kik találva érzik

magukat, ma azzal védekeznek, hogy a balközép magatartása az oka baklövéseik legnagyobb részének. Ebben a nézetben van II-ik Kákay Aranyos is.

Ma, három év után a balközépet vádolják politikai bűneikért: azt mondják, az ellenzék magatartása akadályozta őket abban, hogy jót tegyenek, s ezen magatartás elleni védelmük kényszerítette őket rosra, mert hogy Tisza és pártja ellen fedezzék magukat, egyeseket az ország rovására túlságos kedvezményekkel halmoztak el. Míg három év előtt, hét éven keresztül mindig azt hajtották, hogy a balközép — kormányképtelen; tehát nincs tőle mit tartani.

Hát nem a sors humora-e ez is?

És nem a sors humora-e, hogy ma azok az emberek képezik Tisza Kálmán ellen a leghevesebb oppositíót, a kik, mint a Deák-párt főszerepvivői, a nemzet szívéből ki vannak szakítva örökre. Nem a sors humora-é, hogy egy Kerkápoly Károly, a ki tisztességes pénzügyi műveletre nem volt képes, a kit a pénzügyek vezetésében a legnagyobb járatlanság jellemez, és a ki a sínlődő ország elszegényedéséhez a ke-

gyelemdőfést adta meg ma nagy képpel akarja bebizonyítani, hogy ő belőle milyen jó pénzügyminiszter válnék!

Tán bele akarna tanulni még egyszer, mint minisztersége első idejében.

Arról volt szó, ki legyen a pénzügyminiszter. Andrásy elő állt vele, hogy:

— Kerkápoly lesz a legalkalmasabb ember rá.

— De hiszen nem ért a pénzügyekhez! vetették az ajánlat ellen.

— Nem baj: majd beletanul.

És Andrásynak ez a válasza tette meg Kerkápolyt pénzügyminiszterré!

Nem a sors humora-e, hogy gróf Lónyai Menyhért, a kinek minden költségvetési előirányzata a hazugságok láncolata volt, rátámadt a pénzügyminiszterre, hogy tételei — megbízhatatlanok.

Nem a sors humora-e, hogy ezek az erkölcsi halottak ma olyan kérkedő vakmerőséggel akarnak az ország baján segíteni, mint hogy ha az országot nem ők taszították volna bajba.

És nem a sors humora-e, hogy a volt Deák-pártnak egyesült ellenzékké fűződött matadorjai

fölteszik a magyar nemzetről, hogy őket még valaha az életben számba veszi.

Ennyi cynismus láttára a léleknek föl kellene háborodni és kétségbe kellene esni a magyar nemzet jövőjén, ha nem tudnók, hogy a sors gyakran megenged magának ilyen — keserű tréfákat.

A Deák-párt vádolta az ellenzéket, hogy akadályul szolgált a nagyszabású reform alkotásoknak; s ma az ellenzékké lett Deák-párt mit csinál?

Hogy hazudik képtelen dolgokat, s ráfog Tiszára olyan célzatokat, a melyek a miniszterelnöknek esze ágában sincsenek. — hadján.

Hogy rágalmaz és fölhasználja a legparányibb ténta foltot, a miből a nemtelen gyanúsítás segélyével gyöngítheti a többség erejét, erre sincs szavam, mert ezt, és azt egyaránt természetesnek találom.

Ez a lesülyedt Deák-párt politikai erkölcstelenségének logikája, mint a hogy az ellenzéki fractiók egyesülésének főoka ebben a sokszor említett politikai erkölcstelenségben gyökeredzik.

A hazugság és rágalom rendszerré lett folytonosságát tehát el sem Ítélem, mert nem tudnám mit mondjak akkor a fuzionált oppositio parlamenti szerepléséhez?

Alkotmány ellenesnek bélyegzik Tisza Kálmánnak a népgyűléseket szabályozó rendeletét.

Tisza csak szabályozza a népgyűléseket. s ez kötelessége: de ők hatalmuk teljében betiltották a politikai köröket, a mihez nem volt joguk.

Hát becsület ez, hazafiság ez, politikai tapintat ez, ma a népgyűlések szabályozása ellen opponálni? és opponálni nekik, a kik a vélemény szabadságot nyomták el az erőszak fegyverével.

Legyünk őszinték és valljuk meg. hogy azon erőszakoskodó excessusok után, a melyeket a budai szent-György terén a decemberi népgyűlés csöcselékjci maguknak megengedtek — s a melyekért a felelősséget a népgyűlés intézői magukról siettek elhárítani, — akár Simonyi Ernő. akár Simonyi Lajos báró nem fogják-é a népgyűlések megtartását ép úgy szabályozni, mint Tisza Kálmán szabályozta“?

Nem is az fáj ezeknek az uraknak, hogy a népgyűlések megtartása szabályozva van. hanem, hogy a népgyűlések szabályozása által az ő személyes törekvéseik vannak korlátok közé szorítva.

Decemberben is ők izgatták a népet odáig, hogy az megrohanta a miniszerelnöki palotát. Mert nálunk és mindenütt a népakaratnak a vezetők adnak irányt, s miután Kaas Ivor és Helfy, meg a többi, nem tudnák a lelkükön elvi-

selni, hogy a népakarat tisztességes, méltóságos nyilvánulásaért felelősséget vállaljanak, mert épen ellenkező a céljuk, elnevezik alkotmány-sértésnek azt a rendeletet, a melynek érvényesítése esetén ők alkotmány-sértéseket el nem követhetnek.

Nem a sors humora-é ez is?

De menjünk tovább, s nézzük azt a másik vádat, a melyet a volt Deákpárt, ma „egyesült ellenzék“, meggondolatlan könnyelműséggel dob Tisza Kálmán szeme közé.

Értem a „muszka szövetség“ vádját. Még akkor is, ha keleti politikánk csakugyan a muszkáknak kedvezne, jogosult-e e vád Tisza Kálmán személye ellen, a ki csak a törvény által engedett korlátok között érvényesítheti az ország befolyását a külügyi politika intézésére, és a kiben bizonyára van annyi hazafiság, hogy ha a nemzet akaratának érvényt szerezni nem bírna, lenné tárcáját.

Próbálják meg utána azok, a kik — mikor az ország urai voltak, nem hogy a nemzet akaratát figyelembe tudták volna vétetni, de azt sem bírták kivinni, hogy a monarchia külképviselőtében Magyarország is elismertessék — valaminek.

Egymást érték a panaszok a Deák-párt idejében, hogy a monarchia nagy követei és constilátusai „k. k. österr. Gesandtschaft“ vagy „k. k. österr. consulat“-nak nevezik magukat: pecséteik ezen köriratot viselik: sőt köttetett szerződés a közös külügyministerium által, a melyben Magyarország neve meg sem volt említve

Ha jól emlékezem tán épen ezen szerződés provocálta az országházban azt az elkeseredett vitát az „és“ fölött.

S ma ezek az emberek, a kik Magyarország külügyi befolyását, még a f o r m á b a n sem voltak képesek megóvni, merészelnek szemrehányásokat tenni Tisza Kálmánnak, hogy az ország akaratát a l é n y e g b e n nem bírja érvényre emelni.

Nem a sors humora-é ez is?

És ha még igazuk volna! ha a kemény vádak az alaposságnak csak némi látszatával bírnának, meglehetne magyarázni a túlzásokba hajtott elkeseredés kíméletlen kifakadásait.

De hírlapi kofálgodás, eszeveszett irigység. országbolondítás az egész muszkaszövetségi vád. — Hiszen ma már tudva van, hogy Erdélyben és Dalmátiában védelmi előkészületeket teszünk az eshetőleges muszka invasió ellen. Ma már

muszka barát lapok nyíltan támadják monarchiánk keleti politikáját és mindezek dacára a volt Deák-párt meggondolatlanul kürtöli világgá, hogy: írnie Bosniát occupáljuk a muszka javára.

Ha ez így volna; — ha mindazon támadások, a melyek Tisza ellen az egyesült-ellenzék által napról napra intéztetnek — csak felében lennének igazak, akkor egész bátorsággal dobhatnék Tiszának szemébe a leggyalázatosabb címet, teljes joggal nevezhetnők öt hazaárulónak!

És van-é valaki, a ki még csak gondolatban is képes legyen feltenni ilyen bűnt arról az emberről, a ennek politikai múltja épen úgy, mint politikai jelene maga a megtisztult hazaszeretet, az ország érdekeinek és javának szívéen-hordozása és a haza jóllétének, a haza virágzásának, a magyar nemzet faji erejének gyámolítása és emelése.

Ezért van aztán, hogy a nemzet érzelmi politikusai kezdetben mohón falták a muszka szövetség idétlen vádját és hidegen fordultak el a kormányelnöktől: még ma a nemzet józan politikai ösztöne Tisza felé hajtja azokat, a kik elfordultak tőle s a Deák-párt nemtelen fegyverei ártalmatlanul pufognak a végtelen — semmiségbe.

Igen is a Deák-párt fegyverei!

Mert az egyesült ellenzék coriphacusai egytől-egyig a volt Deák-párt azon szerepvivői, a

kik hét évi gazdálkodásuk állni Magyarországot csaknem a végbukás szélére juttatták. Szilágyi Dezső, a kis Pulszky, Pacolay, Lónyay, Kerkápoly Károly, Somssich, Bittó, meg a többi mind a vesztett hatalmat sirató, s újra uralkodni vágyó egyéniségei a habarék-pártnak, a kik — mert nem tudják Tisza Kálmánnak megbocsátani, hogy szegődött béréért osztott konchoz nem jutottak, — ma boszújok, epéjük egész tengerét okádnák a miniszterelnökre, s a régi Deák-pártot jellemző álnoksággal intézik orgánumaikban Tisza ellen a rendszeres támadásokat, úgy levén meggyőződve, hogy a szabadelvű“ pártot és az uralkodó kormányt ők is alulról fogják megbuktatni, mint a hogy Tisza — őket buktatta meg.

Csak hogy e jó urak egyben nagyon csalatkoznak. Abban, hogy őket — Tisza buktatta meg.

Nem igaz.

Alulról buktak, a parlamenten — kívül: buktak a lételét féltő nemzet utálatában. A parlamentben Tisza csak eszköze volt a parlamenten kívüli nemzet-akaratsnak.

S ha most arra számítanak, hogy Tiszát úgy fogják elbuktatni, mint a hogy ők elbuktak. nagyon csalatkoznak. Először, mert a nemzetben van ugyan elégületlenség a kormány és a többség ellen ma is, de ellen elégületlenség tolmácsolására ma nincsen párt a parlamentben. S másodsor, ha volna is, a pártnak nincsen meg az

a vezére, a kinek a nemzeti elégtelenség kezébe merje adni a zászlót, a mely után az alakulandó, vagy megalakult többséget kövesse. Arra a zászlóra pedig, a melyet ok lobogtatnak, — higyjék el nekem, nem az van felírva, hogy: e jelben győzni fogsz, hanem az, hogy: e jelben elbukol.

Nem írok én védelmet a Tisza ellen intézett támadásokra. Nem írok mélyre ható politikai tanulmányt; írok egyszerűen korrajzot, s így nagyon is könyvem keretébe tartozik azon tény constatálása, hogy az egyesült ellenzékben a volt Deák-párt támadt fel, s hogy épen ezért, a habarékok politikája, személyes gyűlölet Tisza ellen, a ki nézetük szerint hatalomra jutván — őket mellőzte; vagy, hogy fájdalmaikat igaz néven nevezem, nem ültette őket a — húsos fazék mellé.

Mert ezek az urak a hatalmat húsos fazéknak képzelik, a miből kölcsönös elnézés mellett kiki tetszés szerint hízlalhatja magát.

Tagadják el, hogy nem így van. — Tagadják el, hogy nem: „hinc illae lacrimae.“ — Hiszen a mit tesznek, írnak, vagy mondanak, minden szavuk, minden betűjük erre a fájdalomra vall.

Vezércikkeket szentelnek annak, hogy a kormány három Móricznak adott hivatalt.

Az a hivatal!

Boldog idők voltak — úgy-é, mikor ők három Móricz helyett háromezer nem Móriczot juttattak zsíros falatokhoz. Boldog idők voltak, mikor kibukott Deák-párti képviselők — noha a kormány pénzét, a melyet újra megválasztásukra kaptak a saját személyükre költötték el. s azzal — meglesznek-e választva vagy nem — mitsem törődtek és elbuktak, de azért bukásuk után is fényesen tudtak Pesten élni — hivatalosztogatásból.

Ismertem közülök egyet, kíméletből nem mondom meg kicsoda, a kinél egymást érte az ember, hogy egyiknek ezt az állást, másiknak azt az engedélyt szerezze meg „ismeretes befolyásánál fogva.“

Az „ismeretes befolyású“ képviselő mosolyogva kérdezte tőlük:

— „Mit ad érte?“

— „Ezer frtot.“

— „Legyen nyugodt. Egy hét múlva kezébe lesz az engedély.“

És egy hét múlva kezébe lett.

S ma mégis arról szól a nóta. hogy három Móricz hivatalt kapott: három Móricz, a ki végre is a hivatalát kezeli annyi ügybuzgósággal és lelkiismeretességgel, mint a mennyivel az a száz és száz tehetetlen öreg úr, a ki törvényszéki

bíróvá lett, s rövid időre rá illő nyugdíjba helyeztetett, csak azért, mert a Deák-pártnak buzgó kortese volt valamennyi.

*

Vagy, hogy még egy közelebb eső példát mondjak, — nézzük a hivatalos lap történetét.

Gyakran képezte fölszólalás tárgyát az országgyűlésen is, hogy a hivatalos lap bérlete az Athenaeum részvénytársaság monopóliuma. Volt rá eset, hogy egy pályázatnál a kormány előnyösebb ajánlatot kapott, mint az Athenaeumé, és a „Budapesti Közlönyt“ mégsem a nagyobb ajánlattevő nyomatta, mert a belügy-miniszter, — hogy saját szavaival éljek: „több garantiát látott a kevesebb ajánlatot tevőben — a többet ígérőnél.“

Arra is volt eset, hogy a hivatalos lap bérletére beérkeztek az ajánlatok — egynek kivételével. A lejáratí idő utolsó percében ez az egy szerzett magának valahonnan egy Asmodit, s e pajzán sánta ördög segítségével megtudta, hogy a beérkezett offerték hogy szólnak.

A be nem érkezett egy aztán 5 frttal többet ígért, mint a legtöbbet ígérő, és a hivatalos lapot tovább is az — Athenaeum nyomatta.

De hajh! Tisza Kálmán minisztersége alatt Asmodi újra üvegbe került és az üveget nem

lehetett összetörni. A hivatalos lapot még mindig az Athenaeum nyomtatja ugyan, de 60.000 forint évi bérösszeggel drágábban mint ezelőtt.

És ez a hatvanezer forint olyan rokon esik az Athenaeumnak, hogy azóta a „Pesti Napló“ minden vezércikke csupa zokogás, minden entrefileéje egy-egy krokodilköny, a mivel ezt az országot siratják, a melyet Tisza Kálmán úgy t ö n k r e tett.

Hát nem sors humora ez is?

Szegény ország!

Szegény Athenaeum!

Egyébként régen megírott, sokszor elmondott dolgok már ezek. Én csak is azért hoztam föl, mert ott, ahol annyi soha nem hallott újdonsággal állunk szemközt, mint a II-ik Kákay Aranyos könyvében jól esik egy kissé — emlé k e z n i r é g i e k r ő l.

Szükséges-e még több igazolás, hogy az egyesült ellenzék elkeseredett magatartása Tisza Kálmán személye ellen abból ered, mert

a volt Deák-párt azt hiszi, hogy őket Tisza Kálmán személye buktatta meg, s mert a fúzióhoz csatlakozás által remélvén, hogy a hatalom előnyeiben osztozni fognak — remélteikben csatlódtak.

Ha még szükséges, elmondhatjuk, hogy ők Tiszában a saját bűnüket, a — hatalom vágyat támadják. Pedig Tisza készséggel átadja helyét akárkinek és akármikor, csak kormányképes párt és többség kezébe tehesse le a hatalmat.

Ők Tisza Kálmán személye ellen nyíltan kimondják, hogy a balközép rovására a fúzió után a volt Deák-pártot egészen negligálta.

Ez ugyan megint alaptalan ráfogás, mert hiszen a szabadelvű párt elemei között akárhányat találunk a volt Deák-párt józan és hazafias tagjai közül, s Tisza csak azokat negligálta, a kiket az ország közvéleménye egyhangúan elítélt és a kiknek túlsúlya a volt Deák-pártban először decomponálta, azután lejáratta, és végül — megbuktatta a volt Deák-pártot.

De ha úgy lenne is, a mint ők mondják, bűnül róható ez föl Tiszának? Hiszen a nemzet bizalma nem csak a Tisza személyében, hanem a Tisza pártjában is, összpontosult, A fejedelem Tisza Kálmánt nem a Deák-párt vezetésére állította miniszternek, hanem miniszternek állította azért, mert többség volt a háta megett, a mely többség a Tisza pártja, a volt balközépből nyerte

erejét, s így ha Tisza saját pártját favorizálta is, csak okosan, józan számítással és — kötelességszerűen cselekedett.

Hogy mennyire a volt Deák-párt akar feltámadni az egyesült ellenzékben, kirí aljból a kacérkodásból is. a melyet egyik-másik lap a szabadelvű-párt azon tagjaival az, akik a néhai Deák-párt kebelében szerepet játszottak, — noha talán csak csekély mértékben, vagy épen nem tényleges részesei az országpusztító politikának, a mely a balközép és Tisza Kálmán uralmát egy egészséges pártalakulásig biztosította.

És kirí az egyesült ellenzék minden törekvéséből, hogy az 1875. február 3-ig uralkodott többséget akarja kebelébe vonni. Innen van, hogy olyan fegyverekkel él, a mely a politikai erkölcs-telenségben elpuhult, s a hatalom után esenkedő embereket legkönnyebben lépre csalhatja. Jól tudjuk, hogy a Deák-párt életében személyi okok, személyi kérdések és törekvések mindig nagy szerepet játszottak. A személyes érdekek húrjainak ügyes összekapcsolása tette lehetővé, hogy egy — különben ellentétes — elemekből álló többségből oly összhangzó accordokat lehetett kihozni azoknak, a kik e többséggel játszottak.

Ebből természetes, hogy ma ugyanezen hurokat pengetik.

Tisza eljárását „t a k t i k a n a k“ keresztelik, — no mert t a k t i k a volt azok minden eljárásuk.

A Tisza politikáját az ő egyéniségére vezetik vissza, — mert a Deák-párt politikája mindig személyeknek kedvező, egyéni érdekeknek szolgáló politika volt.

Elnevezik Tisza Kálmánt büszke, hiú embernek, — mert a Deák-párt idejében ha ki valaminek többséget akart szerezni, előbb udvarolt azoknak, a kik által a többséget biztosítva látta, és ez hízelgett némely dii minorum gentiumak, s épen azért tudnak most vele hatni, hogy Tisza Kálmán — hiú, büszke ember.

*

A Deák-párt uralkodása végzetes volt a nemzet sorsára. A politika svindlerei, amint az egykorú lapokból akárki meggyőződhetik, minden tettükben mint „Deák-párt“ lettek elítélve még akkor is, mikor ez az elnevezés a Deák-pártot többé meg nem illette, mert Deák megszűnt a saját pártjának tagja lenni. Ma megfordítják a dolgot, s a Tisza uralkodását elkeresztelik „Tisza-korszak“-nak, mert ez is — imponál. Lépre csalt jámbor együgyűek hisznek e politikai szédelgők szavának, s tetszik nekik, hogy: íme, ma „Tisza-korszakot“ élünk és a mi többségünket a Tisza emberei merték a Deák-párt uralmának nevezni.

Megint a régi csalódás, mert a „Tisza-korszakot“ csak a „Pesti Napló“ és a „Kelet Népe“ nevezi Tisza-korszaknak; a nemzet nem ismeri és nem teszi magáévá ezt az elnevezést.

A nemzet látja, hogy a kancsal mészáros hová vág, s mikor Lónyay és Kerkápoly kibékülnek és kibékülvén mind a kettő a markába nevet, — a nemzet megérti ezt a kibékülést. Ismeri a múltak történetét is és — kacag hozzá! Csakhogy a nemzet nem azt kacagja, amit a kibékült ellenségek olyan mulatságosnak találnak.

A nemzet kacagja a sors humorát, a mely noha olyan keserű, hogy elsírná magát az ember, ha nem volna kénytelen rajta — jóízűt nevetni.

Lónyay és Kerkápoly — j ó b a r á t o k !

Lónyay és Kerkápoly ellenzéket képeznek a kormány ellen és segítenek azoknak, a kit Tisza Kálmán személyét rugdalják.

Lónyay és Kerkápoly hatalomra vágnak és úgy mutatják be magukat, mint — hon mentők.

A hiúz és a róka — szövetségben!

Hát nem a sors humora-ó ez?

De itt már megszűnik a nemzet kacagni.

Itt — hallgat, és — pirul!

És pirulnak a nemzettel a Deák-párt azon elemei, a kit megértették azt az óriási lelkesé-

dést, a mely Tisza Kálmán 1875. február 3-án azt a beszédét követte és a mely lelkesedés az egymással hét évig szemközt állott pártokat a fúzióban részint szívből, részint színből — egyesítette.

Szívből azokat, a kik ma is tagjai a szabadelvű pártnak, és a kik közül az egyesült ellenzék tizenkét lyukú furulyájának csábító szava aligha fog valakit magához édesgetni. Ezek belátták, hogy coriphaeusaik szédelgéseinek ők épen úgy áldozatai, mint áldozata lett e szédelő politikának a, nemzet. Belátták. és — a hogy a nemzet józan politikai ösztöne megérezte — a fúzióban a menekülő utat a Deák-párt által előidézett zűrzavarból való kibontakozásra — megéreztek ők is; és nem számításból, mint azon Deák-pártiak, a kik ma már megszűntek a szabadelvű-párt tagjai lenni, de őszintén, minden tartalék gondolat nélkül csatlakoztak Tisza Kálmánhoz és támogatják őt ina is.

*

*

*

Mert az egyesült ellenzék magatartása és eddigi szereplése fölött igazán csak vagy — pirulni, vagy — kacagni lehet, a szerint, a mint támadásaikat Tisza Kálmán ellen vagy a politikai erkölcstelenség cynismusa, vagy az ártani vágyó együgyűség tudatlansága jellemzik.

Vádolják Tiszát, hogy hatalmát féltve, mint belügyminister pressiót gyakorolt egyes képviselő választásoknál. — Persze a Lónyay által vezetett választásokat elfelejtik!

Pedig Tisza Kálmán bizalmas körben őszintén bevallotta, hogy ő csak három képviselő megválasztásánál gyakorolt pressiót: Somssich, Bittó és — Kerkápolynál.

És most éppen ezek tesznek neki a javukra gyakorolt pressióért szemrehányást.

Támadják a miniszterelnököt, hogy a protestantizmust politikai emelkedéséhez lépcsőül és hatalma megtartásához eszközül használja.

Ha tanulmányt írnék, sok érdekes dolgot mondhatnék el a protestantizmus és catholicizmusnak még ma is egymással szemközt álló érdek-eltéréseiről, a melyek eredményei gyanánt jelentkezik, hogy mind a kettő politikai tactornak számítja magát, s bizonyos tekintetben mint ilyennel szükséges velők számolni. Mert nem írok tanulmányt, a Tisza ellen emelt vádra csak annyit jegyezhetek meg, hogy ő a protestantizmust fele annyira sem tette eszközévé, mint a hogy Br. Senyey Pál és pártja a catholicizmust saját céljaikra már akkor fölhasználták, midőn a fúzió után a jobboldali ellenzékkel képeztek oppositiót a szabadelvű-pártnak. S míg Tisza Kálmánnak a protestantizmussal úgy mondott szövetkezése vagy érdekegyesége bizonyítást igényel, addig báró Sennyey

Pál és pártjának gyöngéd viszonya a catholicizmushoz — bebizonyított tény.

E tárgyban különben bővebb felvilágosítást adhat a „Magyar Állam“ utóbbi három esztendő folyama; okulni is, — mulatni is lehet belőle.

Szemére vetik Tiszának, hogy föladta elveit és ezek árán szerezte meg a miniszteri bársonyszéket. És ezt azok vetik neki szemére, a kik ma föladott és föntartott elvek árán egyesültek olyan ellenzékké, a mely az ő hitök szerint — kormány képes.

Ezt azok vetik Tiszának szemére a kiknek köréből báró Sennyey Pál kivált, mert elveihez következetlen maradni nem akart.

Satira!

III. FÖLADOTT ELVEK ÉS — VIZITKÁKTYA.

Ha Tisza Kálmán csakugyan föladta elveit. akkor is comikus az egyesült ellenzék fészkelődése és csúfondáros gúnyolódása: mert az elv-föladás vádját vak veti világtalannak a szemére.

Ha Tisza Kálmán csakugyan feladta elveit, akkor még mindig lovagiasabban, becsületesebben cselekedett, mint azon ellenzéki árnyalatok, a melyek kormányra kerülni egyesültek egy compact párttá, hogy majd ha az országot igazgatják, egyik kérdésben az egyik, másik kérdésben a másik részecskéje az egyesült egésznek érvényesítse elveit, s melyek érvényesíthetését a fúzióban „föntartotta.“

Mert máskép, mint így, az elvek „föntartása“ nem magyarázható.

Például:

Apponyi Albert gróf lesz az egyesült ellenzék kebeléből alakult kormány-belügyminisztere,

hogy a minisztériumban a conservatívek is képviselve legyenek.

Apponyi Albert grófnak elve a megyei tisztikar kinevezés útján szervezése, míg Simonyi Lajos báró, a ki tán miniszterelnök lesz, a megye tisztviselőit választani akarja, inert neki megint az az elve; Szilágyi Dezső pedig, a jövő igazságügyminiszterre, e kérdésben a közép-utat: a megyei hivatalok választás és kinevezés melletti betöltését óhajtja.

Apponyi Albert grófnak alkalma nyílt föntartott elvét érvényesíteni. Ha Simonyi Lajos és Szilágyi Dezső engednek, ők adták föl elveiket, ha nem engednek, Apponyi Albert nem érvényesítheti föntartott elveit, s az ország egy vitális kérdése megoldatlan marad, és az elvek föntartása miatt a haza szenved kárt; a haza rövidül meg azért, inert Apponyi Albert grófot a nemzet bizalma a kormányra juttatta. Ha Apponyi sem enged, akkor kilép a kormányból, de akkor megint Simonyi Lajos és Szilágyi Dezső kapnak hajba, s ha kitudnának is egyezni valahogy — tán elveiknek „félíg“ fentartásával, — a kilépett Apponyival pártja is vele megy és a többi is decornponálva van.

Ez az egyesült ellenzék „fentartott elvének“ eredménye a gyakorlati politikában.

Ilyen harmóniát várhat a nemzet a jövő muzsikusaitól.

Ehhez képest, ha Tisza Kálmán elveit csakugyan föladta, és föladta azokat *purc et simple*. ismétlem: becsületesen és lovagiásan cselekedett

Ha pedig a föntartott elvek azt jelentik, hogy az egyesült ellenzék, mint *oppositió*. minden egyes kérdésben szabadságot ad a kebbőibe vont pártáryalatoknak: saját elveik értelmében szavazni a kormány — ellen, s majd aztán, ha ők jutnak a kormányra, megállapodnak valami aranyközép útbán, akkor az elvek „föntartása“ nem egyéb a legvilágosabb elvföladásnál.

Még pedig elvföladás a volt Deák-párti politikai erkölcsök kátéja szerint.

Magyarul kimondva, ország ámitás, világ bolondítás.

* * *

Az első esetben az egyesült ellenzék — kormányképtelen; második esetben a politikai becstelenség útján, államcsíny árán jutott a kormányra.

A gondolkozó ember belátta, — a nemzet józan politikai ösztöne pedig megérezte ezt. és azért nem fogadta a lelkesedés egy árva hangja sem a fuzionált új pártot, a mely már születésében a rohadás csiráját viseli, s egyesülésével a mi-

hamarább bekövetkező decompositio magvát hordja méhében.

Ki merné hát a második fúziót egészséges pártalakulásnak tekinteni?

Ki merné az egyesült ellenzékben a parlamentáris oppositiónak bizonyára Tisza Kálmán által is óhajtva várt Mesiását üdvözölni?

Senki.

De még is: ők magok, a kik síppal dobbal hirdetik magukról, hogy az a kormányképes, egészséges párt, a mely a pusztulásnak indult országot megint tejjel mézzel folyó Kánaánná változtatják át senki más, mint ők az egyesült ellenzék.

„Macii mer uns cinen guten Tag — gondolják — und heis mer uns Euer Gnaden.

És addig beszélnek, hogy ők a szabadalmazott kormányképes oppositio, míg utoljára maguk is elhiszik.

És addig szidják Tisza Kálmánt, hogy elveit földadta, míg utoljára — ezt is elhiszik.

Én nem hiszem sem az egyiket, sem a másikat. Hogy miért? azt egy alábbi fejezetben fogom kifejteni; hanem megkísértem és az ő álláspontjukra helyezkedni.

Tisza Kálmán tehát földadta elveit.

Bűn ez?

Szerintük igen; bűn, .sót erkölcstelenség. Kállay Béni szerint azonban, a ki az egyesült ellenzék egyik kitűnő vezérférfia, ez az elvföladás nemcsak hogy nem Inni, de határozottan erény, mert Kállay Béni azt tartja (lásd a „Szerbek történetéinek első kötetét), hogy minden politikai aktiót a siker szerint kell mérlegelni, s az elvföladás sikere Tiszánál kétségbevonhatlan.

De hát Kállay Béni az imposans többség kedvéért ezt az elvét, hogy a siker mindent igazol, bizonyosan föntartja jobb időkben való érvényesíthetésre, s ma, quil ne dérange l'enteint cordialc, nem csak elfogadja bűnnek a Tisza Kálmán elvföladását, de alkalomadtán szemére is veti azt neki.

S mikor adta föl elveit Tisza Kálmán?

1875. február 3-án.

De vájjon azok. a kik ma Tiszát az elvföladás bűnével vádolják, t i s z t á k é e büntől?

Nem: annyira nem, hogy a míg Tisza egyszer adta föl elveit, az ő elvföladásaiknak egész statistikai táblázata van.

Az egyesült ellenzék vezére, Báró Simonyi Lajos e l ő ször föladta, elveit Tiszával együttesen, mikor letett a közjogi oppositióról. Mint minisz-

ter, ha szavainak hihetünk, már az első napokban nem értett egyet a Tisza politikájával, de azért tagja maradt a kormánynak: tehát itt tagadta meg elveit másodszor. Vezére lett a független szabadelvű-pártnak, a mely sem a volt balközép, sem a kormány álláspontján nem állván. Simonyi Lajos mint pártvezér, a harmadik elvet szolgálja. Az április 13-iki fúzió alkalmából a független szabadelvű-párt némely elveinek „fonta rtása“ mellett új elvek alapján egyesült új párttá. Simonyi Lajos báró tehát három év alatt a n e g y e d i k elvnek hódol meg.

És ez a négyszeresen bűnös vádolja ma azt, a ki csak e g y s z e r vétkezett.

A conservatív-párt föladta elveit, mikor a Deák-párthoz szegődött, és azt hét évig támogatta. Föladott elveihez újon visszatért, midőn Senyey Pál báró zászlót bontott és föladta elveit másodszor, mikor a fentartandók fentartásával conservativizmusát a szabadelvűségbe oltotta be, minek következtében Senyey Pál magát és zászlóját vissza vonta.

És a kétszer bűnösök is neki támadnak annak, a ki csak egyszer vétkezett.

Az egyesült ellenzéknek a volt balközéphez tartozott tagjai háromszoros elvfeladók. Először:

Tiszával együttesen: — másodszor, midőn a kormány-párt kebeléből kilépvén független szabadelvűekké lettek: — harmadszor, midőn a második fúzióba is beleadták a nyakukat. (Az első nem volt nekik elég.)

A volt független szabadelvűnek Deák-párti elemei az elvfeladás számában a ceconservativekkel járnak karöltve. Föladták elveiket, midőn független szabadelvűekké, és midőn az egyesült ellenzék tagjaivá lettek.

Ugyanígy az új dissidensek; azzal a különbséggel mégis, hogy ők nem voltak se függetlenek, se szabadelvűek soha, csak a kormány-párt kebelében csináltak külön pártot, s a fuzionális alkudozásokat a conservativek és liberálisokkal mint ilyen — folytatták.

A nagy szellemek találkoznak.

Báró Simonyi Lajossal az egész parlamentben csak Pacolay János urunkbátyánk hajtat a négyszeres elvfeladás döcögő szekeren. Ő feladta elveit, mikor Deák-párti lett. mert — conservatív volt; — azután feladta elveit, mikor fuzionált, mert a szíve a megalakult jobboldali ellenzékhez húzta: h a r m a d s z o r, feladta elveit, mikor kevés lett neki a szabadelvíség. kilépett a párttól, és felcsapott — füg-

getlen szabadelvűnek; — negyedszer pedig feladta elveit ő is mint a többi f. évi április 13-án.

Íme, jól mondtuk, hogy az elvfeladásoknak egész statistikai táblázata van, s a dologban az a legfurcsább, hogy ha majd a történelem igazságosztó ítélete kifogja mondani, hogy „a hatalomért elveket eldobott Tisza Kálmán elveiből egy betűt sem adott fel,“ Ítéletének utána fogja jegyezni, hogy:

Azok pedig, a kik Tisza Kálmánt elvfeladással vádolták, egy egészséges parlamenti pírtp képződését lehetetlenné tették azáltal, hogy vagy nem bírtak elvek színvonalára soha emelkedni, — vagy pedig olyanok voltak, mint a szélkakas és a politikai áramlat legcsekélyebb légváltásánál meggondolatlanul állást — elvet — cseréltek.“

Hogy a két „vagy“ közül melyik az igaz, későbbi időknél jutott elbírálni, de a kettő közül mindenesetre valamelyik.

Hát azokról, a kik pártok és pártocskák nézeteit a nagy közönséggel közvetítik; — hát az újságírókról mit mondjunk?

Magam előtt képzellek te mindig elégedetlen, örökké zsörtölődő vidéki olvasó. A termésed rósza, nem tudsz adót fizetni, megexequalnak; szírod a kormányt, mint a zápor-eső. Mintha ő lenne az oka, hogy rósza a te termésed. Magam elé képzellek, a mint áhítattal, komoly gondola-

tokba merülten olvasod az ellenzéki lapokat, a melyekhoz elégületlen szíved húz.

És látlak, milyen lelkedből bólintasz helyeslést azokhoz a szépen irt cikkekhez, a melyekben a Tisza elvtagadását a meggyőződés erejével, és a logica kérlelhetlen igazságával látod bebizonyítva. És elgondolod magadban, hogy ez az ember, a ki hozzád ilyen lelkedből beszél, milyen nagy hazafi, mennyire a te embered, s milyen Catói szigorral őrizi az nagy elveidnek hazafias eszméidnek örökön égő Vesta-lángját.

Tekints egy kissé a színfalak mögé is és bizonyára a fagypontra száll a te lelkesedésed.

Mert látsz embereket, akik személyes érdekből dobják az elvfeladás vádját a Tisza Kálmán szeme közé; — inasokat, akik elvekkel soha sem törődtek, de mint lapod fizetett cikk-írói, mennek a szerkesztőhöz „ad audiendum“ és ma lehordják Tiszát az elvtagadót, hogy csak úgy ég a hazafiság minden betűjünkön: — holnap? A hazafiságnak ugyan azzal az égő betűivel, a logicának ugyan azzal a kérlelhetlen igazságával fogják bebizonyítani, hogy a mit tegnap elődbe táltak, nem igaz abból egy comma se.

De ezek még csak a kisebb bűnösök. Hanem mit szólasz azokhoz, a kik a volt Deák-párt idejében mint a sajtó osztály tagjai, megfizették a. kormány mellett írott cikkeiket a rendelkezési alap rasszából. — s ugyan akkor tán épen a sajtó-irodában dolgozták azt a másik cik-

ket, a melyekben arról a kormányról, a melynek kenyerét ették és a melynek nótáját olyan szépen tudták füttyölni — lehúzták hazafiságot, becsületet azért az egypár forintért, a mit megint az ellenzéki lapok cassája fizetett ki nekik. Sokszor megesett, hogy egy ugyanazon napon egy ugyanazon embertől egy ellenzéki és egy kormánypárti lapban jött vezércikk, az egyik a kormány mellett, a másik a kormány — ellen.

Te pedig ott a vidéken szidtd az a kötni valót, a ki a kormányt védelmezi, és egekbe emeltd az a másikat, a ki támadja és nem tudtd, hogy a kit szidsz és a kit megdicsérsz, egy és ugyanazon ember.

A Deák-párt politikai erkölcstana megtúrte az ilyeneket, s ma ezektől a köpeny-forgató barázda billegtetőktől olvasol keményebbnél keményebb támadásokat az — elvfeladó Tisza ellen.

És csodálatos! Te hiszel nekik, és ők — nem hisznek maguknak.

Gyönyörködtél a II-ik Kákay Aranyos politikai tanulmányában. Elképzelted magadnak, hogy az az ember, a ki Tisza Kálmánt minden oldalról így mutatja be teneked, mennyire ismeri a miniszterelnököt; mennyire szívéen fekszik

neki a haza sorsa és a — te érdeked, éri édes nemzetein.

Kifogyasztottál a könyvéből három egész kiadást. Hiszen olyan szépen van megírva, hogy azt tekinted a te ellenzéki politikád bibliájának. II-ik Kákay Aranyost pedig: olybá nézed, mint aki maga az elvszilárdság és a politika megtestesedett következetessége.

Joggal, mert a politikai erkölcsök tanát annyi szigorral hirdeti: a miniszterelnököt úgy megtudja leckéztetni „példátlan“ eynismusáért hogy cl kell hinned, mikép II-ik Kákay Aranyos személye felül áll a politikai erkölcstelenségen. Hogy ő az önzés, szédelgés és elvfeladásuk egymást kergető áramlataitól sérthetetlen.

A hit boldogít. És bocsássanak meg nekem, ha boldogságukat kénytelen vagyok megzavarni. De éppen egy visitkártya fekszik asztalomon és erről a visitkártyáról eszembe jut egy m á s i k v isi t k á r t y a története.

Halják csak.

II-ik Kákay Aranyos t;it;ja volt a sajtó osztálynak, s ugyanakkor belmunkatársa egy e l l e n z é k i lap szerkesztőségének, a mi a Deák-párt idejében másként nem is történhetett. — Azután oszlopa lett egy k o r m á n y p á r t i lapnak

és marta azt az ellenzékét, a melynek eddig — szolgálatában állott.

Még ez is a Deák-párt idejére esik, tehát ez is — nagyon természetes.

E közben a kormányparti lap ellenzékivé idomult, mert a — pénz minden, tehát a pénz a in e g g y ő z ő d é s és mert. — úgy-e kedves magyarom — nagy a meggyőződés hatalma!

II-ik Kákay Aranyos munkatársa maradt az ellenzéki lapnak és föllépett Erdélyben képviselőjelöltnek — szabadelvű programmal, és megtagadta, hogy ő valaha ellenzéki volt.

Ez a képmutatás a régi Deák-párt erkölcséből maradt még meg benne, de a történetnek ezen része már a Tisza-korszak alatt játszik

II-ik Kákay Aranyos női ágról rokona — Péchy Tamás miniszternek. Mint a sajtó osztály tagja, javaslatot terjesztett Tisza Kálmán elé. hogy s mint kéne a sajtó irodát reformálni. Javaslatát benyújtva meglátogatta rokonát — Péchi Tamást, abban a hitben, hogy ha ő elég jó rókának. Péchy bizonyára jó lesz hollónak, a ki majd azt a sajtót, a mire II-ik Kákay Aranyos úgy vágyott, kifogja a szájából ejteni.

Föl is dicsérte Péchy nagy embernek, államférfinak, s mind annak, a minek ő dicsérni szokta azt. a kitől remél valamit. Dicsérete közben aztán elmondta nagy szabású terveit a sajtóiroda reform j á r ó l, s kérte Péchy Tamási, ajánlaná őt és ügyét a — miniszterelnöknek.

Péchy irt egy visitkártyát, a melyben ajánlotta „öt és ügyét“ a miniszterelnöknek, csak azt a hibát követte el, hogy magára a névjegyre nem írta rá a címzett adressét, — elégnek tartva az ajánlatot oszavakkal vezetni be: „Kedves barátom!“ II-ik Kákay Aranyos megmutatta a névjegyét Tiszának, s aztán — visszavette. Hogy és mikén? az a titkok titka. A miniszterelnök II-ik Kákay és „ügye“ fölött úgy határozott, hogy a javaslatot a javaslattevővel együtt — tette ki a sajtó osztályból, és itt áll be egy második fordulat — a „megtartott“ visitkártya történetében.

Egyszer csak híre jött. hogy II-ik Kákay Aranyos barátunk elment Erdélybe: fellépett képviselőjelöltnek a — Péchy Tamás ajánlatával.

A kerületben a választást intéző egyének. — a kiknek ő Péchy Tamás következő tartalmú névjegyét fölmutatta: „Kedves barátom! Ajánlom öt és ügyét jó akaratú figyelmedbe“ — szívesen fogadták. Akadt azonban, a ki megkérdezte Péchytől. hogy nagy érdeke van-e neki II-ik Kákay megválasztásában?

— „A legkissebb sincs.“

— De hiszen az ön névjegyével szedi a szavazatokat!

— „Én nem adtam neki névjegyet!“

Gondolkozás után eszébe jutott, hogy az a névjegy, amivel a II-ik Kákay Aranyos Erdélyben házal, nem lehet más, mint az, a mely tulajdonképen Tisza Kálmánnak szolt.

Péchy elmondta az esetet Tiszának, Tiszától H....th Gy. erdélyi képviselő is megtudta, s így, midőn II. Kákay Aranyos H....th Gy-t meglátogatta, s megkérte, hogy mozdítsa elé megválasztását, s kérelme támogatásául neki is fölmutatta a körutat tett visitkártyát, H....th Gy. azt kérdezte a jelölttől:

— „Nekem szól ez a névjegy?“

— „Igen!“

— „Jól van. Majd teszünk, a mit tehetünk.“

*

A látogatás végeztén II-ik Kákay Arany os- az íróasztalra tett névjegyet — magához akarta venni, de a házigazda megakadályozta nemes szándékában.

— „Ha — úgymond — ez a névjegy az. én személyemnek szól, akkor önnek nincs már semmi köze hozzá.

És darabokra tépte a Péchy Tamás visitkártyáját.

* * *

II-ik Kákay Aranyosból nem lett erdélyi képviselő, s miután a sajtó osztálynak sem volt

már tagja, visszatért — azon párt kebelébe a melyet már annyiszor szolgált és annyiszor — megtagadott.

És II-ik Kákay Aranyos most szidja, gúnyolja, gyanúsítja, rágalmazza az „elvföladó“ Tisza Kálmánt és az ő könyve a te ellenzéki politikád bibliája — én édes nemzetem!

IV.

AZ 1866-S ÖSSZEESKÜVÉS ÉS HATÁSA A PÁRT ALAKULÁSOKRA.

Hogy a mai viszonyokat megérthessük; — hogy méltányolni tudjuk a Tisza Kálmán ellenzéki politikáját és azon tettét, a melyel némelyek véleménye szerint e l v e i t f ö l a d t a, vessünk egy futó pillantást az 1867-iki országgyűlés előtti eseményekre.

1861-ben két párt áll egymással szemközt a képviselőházban: a f e l i r a t i és h a t á r o z a t i.

Lényegileg egyet akart mind a kettő: az ország alkotmányának helyreállítását a fejedelemmel való kibékülés árán. Csak a módzatokban tértek el egymástól azok, a kik Deák Ferencet, és azok, a kik Teleki László grófot vallották vezérökül. Ez az eltérés adta meg a két pártnak azt a jellemző nevet, a melyben egy egész politikai program nyert kifejezést.

A Teleki László gróf pártjánál az országazon elemei csoportosultak, a melyek tulajdon-

képen magva, ereje a hazának: a tiszta magyarság, a középbirtokos osztály és azon néhány nagy vagyonú ember, a ki megszokta magát a közép birtokossággal azonosítani; a ki megszokta a magyarság érdekeit egyszersmind saját érdekeinek is tekinteni.

Ezen egyének és elemeknek a történelem logikája szerint találkozniuk kellett a határozati pártban. Ez elemek nem is lehették volna másutt elveiknek megfelelő otthonukat.

Deák Ferenc mint hazafi és mély belátása államférfi. bizonyára számolt ezen tényezőkkel, midőn Ausztria iránti engedékenységében csak addig a határig ment el. a mely a legszigorúbb méltányosság korlátait nem lépte át. És éppen ebben leli magyarázatát, hogy noha a határozati pártnak tényleg többsége volt. mégis engedtek a helyzet kényszerének és csináltak magukból kisebbséget, nehogy a telidről támasztott akadályok mellett még ők is nehezítsék azt. a mit különben őszintén óhajtottak, a minden jogfeladás nélküli kibékülést: az alkotmány és a nemzet szabadságának teljes visszaállítását.

Mi lett a 61-diki kísérlet eredménye ismeretes dolog.

1805-ben az országgyűlés újra összehivatott, hogy az osztrák-porosch háború kitörése által

rövid ülésezés után — elnapoltassék. E háború alatt történt aztán az, amit, ha sokan tudnak is, kevesen írtak meg, s amit én csak futólagosan és csak annyiban kívánok érinteni, a mennyiben szorosán tárgyamhoz tartozik.

E háború folyása alatt jött létre vagy jobbanmondva — akart létrejöni a magyarországi — összeesküvés.

A magyar nemzet gondolkozása és jelleme sokban találkozik a — franciáéval.

Lapozzuk át a világtörténetet és úgy fogjuk találni, hogy annyi belzavargást, mint a mennyi hazánkban és Franciaországban történt, egy nemzet históriája sem mutat föl.

A két nemzet jellemének egymással találkozó vonásai még a parlamenti tárgyalásokban is fölismerhetek. A miénknél zajosabb — hogy ne mondjam — botrányosaid) országgyűléseket csak Franciaországban találhatunk.

A nemzeti hiúság, lovagiasság, könnyen lobbanó fantázia, heves véralkat, s mindezekből folyólag a nemzet egyéniségének kiválóan érzelmi politikára hajlása ép úgy meg van a franciában, mint mibennünk. — A különbség a francia és a magyar között csak az, hogy míg a magyar nemzet érzelmi politikájának eshető-

leges túlkapásait vagy veszélyeit a helyes politikai ösztön ellensúlyozza vagy teszi jóvá; s míg a magyar nemzetnél a immár lobbanó fantázia mellett bizonyos conservatismussal találkozunk: addig a francia határozottan könnyelmű: politikai actióiban nem annyira nemzeti, mint inkább társadalmi érdekek s a modern civilisatio eszméinek ott mindig hálás talajra lelő áramlatai irányadók. — Tán e jellemrokonság okozta, hogy a magyar nemzetnek tettekben nyilvánulni készülő elégedetlensége nem egyszer remélt támaszt Franciaország meggondolatlan könnyelműséggel odavetett ígéreteiben.

Így 1861-ben Napóleont úgyszólván megváltónknak tekintettük, s kalandosnál kalandosabb mesék keringettek a francia császár ígéreteiről, a. melyek — közhit szerint — Magyarországot lesznek megváltandók Ausztria igája alól.

Az olaszországi magvai- légió alakulása kapcsolatba hozott Napoleon állítólagos ígéreteivel. Garibaldit a. francia császár szövetségének szerették tekinteni, s a nép hite és reménysége dalokban is kifejezést nyert, a mely dalok Garibaldit éltették, várták és hívták a haza megmentésére.

Hogy a Bach-korszak ellen nyilvánult nemzeti elégedetlenség S az elveszettnek hitt alkotmány fölötti keserv visszahatásának nagy része volt e kalandos mesék terjedésében, ép oly két-

ségtelen, a mint igaz, hogy a határozati párt többségét szintén ezen körülményeknek köszöni.

És ha a nemzet hangulata tán nem ilyen elkeseredett, valószínű, hogy Deák Ferenc; túl megy a méltányosság határain, s már 1861-ben megköti a kiegyezést azon engedmények árán, a melyeken azt 1867-ben megvásárolta. De e hangulattal neki is számot kellett vetni, sőt e hangulat hatása alatt állott ő is: innen merev ragaszkodása az alkotmány teljes visszaállításához, s innen a határozati párt többségének a párt akaratából lett kisebbséggé olvadása.

Mert bármennyire kalandos tervei voltak is a nemzetnek, s a nemzet azon tagjainak is, a kik a határozati pártot képezték, — a törvénytisztelet, a nemzeti conservativismus és a helyes politikai ösztön azonnal szakított e tervekkel, mihelyest a kibékülést a birodalom másikkal felével minden jogfeladás nélkül reménylette. Ok és sokan a felirati pártból őszintén kívánták az alkotmány helyreállítását. Ausztria hozzájárulásával, s a. birodalmi kapcsolat szétválasztására csak azért gondoltak, mert nem hitték, hogy a közeledő fél — A u s t r i a l e g y e n .

A határozati párt alakulása, többsége és önkéntes kisebbsége tehát szükségszerű folyamánya a nemzet jellemének, szabadság szeretetének, s ha szabad magamat így kifejezni, a nemzet egész történetének: — és a ki,— mint II. Kákay Aranyos is, — Teleki László gróf

és pártjának szereplését másként magyarázza, sőt a kisebbséggé olvadt többséggel és annak politikájával gúnyt merészel űzni, az meghamisítja a történelmet, arcul üti nemzetének legmagasztosabb törekvéseit, legszentebb eszméit — ha ugyan az ilyen ember nemzeti törekvésekkel vagy eszmékkel valamit törődik.

És a mint a határozati párt politikai szereplése az 1849 — 1861-iki időszak történetének szükségyszerű következménye volt, — úgy az 1867-iki ellenzék politikai magatartása, az 1861—67-iki eszményekben leli magyarázatát, eredetét és jogosultságát.

A reményeiben megcsalatott nemzet csak elkeseredettebbé lett azáltal, hogy felfüggesztett alkotmánya és szabadsága bilincsein valami keveset tágitottak. Midőn 1865-ben az országgyűlés összehivatott, érezte, hogy a birodalom másik léiének a magyarokra szüksége van. de a közelmúlt példáján okulva — nem hitt föltétlenül a második közeledés őszinteségében. Hozzájárult még az osztrák-porosz háború kitörése, és azon tudat, hogy Austria ereje e háború által jelentékenyen gyöngül. Mindez megfoghatóvá teszi, hogy az elégületlen nemzet 1865—66-ban

kedvezőbbnek hitte az alkalmat, mint valaha arra, hogy magát Austriától teljesen függetlenítse. Parisban egy comité alakult, a mely az általános elégületlenség szálaít csomóba fűzte, szította és az összeesküvésnek rendszeres hálózatát szervezte Magyarországon. Minden megyében egy főnöke volt a kitörendő fölkelésnek, a ki mellett végrehajtó bizottság intézte a forradalom ügyét. —Lázás izgatottsággal várták az osztrákpórosz háborúról érkezett sürgönyöket; minden veszített csata az elégületlenek ügyének újabb támasza, s az ügy sikerének egy újabb reménysugara volt.

K l a p k á n a k kellett volna a magyar légiót megalakítani, s a határhoz közel — már nem emlékezem, melyik pórosz falucskában — lettek volna az önkéntesek összegyűlendők. hogy egy alkalmas pillanatban Magyarországra betörve, a függetlenség zászlóját kitűzzék.

Azonban Austria szerencse-csillagának halványodásával növekedett idebent a komolyabb gondolkozású elégületleneknek — nem annyira rokonszenve, mint inkább reménye az iránt, hogy Magyarország jogos követeléseí forradalom nélkül is teljes mértékben ki lesznek elégítve — alkotmányos úton, az országgyűlés hozzájárulásával. Es a komolyabb gondolkozásnak lassankint visszavonultak az actiótól: kivonták magukat a bizottságokból, s mikor arra került a sor, hogy a magyar légió működését megkezdje,

csak egyetlen ember ment ki a jelentékenyebb szereplők közül, — az egyik Károlyi, a ki ma is külföldön él valahol.

Mikor arra került volna a sor, hogy az elégületlenek szövetsége nyíltan lépjen föl, hirtelen megkötötték a béke Austria és Poroszország között; Klapka elvesztette támaszát a porosz hadseregben; az országgyűlés lehető gyorsan összehívott és az elégületlenek józanabbul gondolkozó része kárpótolva tudta magát abban, hogy a nemzet féltett jogait a parlamentben fogja kivívni.

Így alakult meg a „szélső bal oldal“, melynek tagjai részint tényezői voltak az 1865-66-iki összeesküvésnek; részint a nemzettest oly elemeit képviselték, a melyek a megkötött béke által azon elveket látták veszélyeztetve, melyekért légy vérrel közökben lettek volna képesek sikra szállani.

Ezen elemek ma már nem „kiegyezést“, de teljes „függetlenséget“ követeltek, annál inkább, mert túlzásaikban úgy voltak meggyőződve, hogy Austria kénytelen engedni Magyarország követeléseinek, mert csak Magyarországra támaszkodhatik.

Túlásaikban követelték az 1848-iki állapotok teljes visszaállítását, sőt még a 48-iki törvények által elismert közjogi kapocs létezését is megtagadták s a *pragmatica sanctio*t nem csak félre, de — elmagyarázták.

Ezen pártnak meg kellett alakulni a képviselőházban, mert ennek a pártnak történelmi múltja van. A párt tagjainak lelkében élő nemzeti conservatismus e történelmi múltban hitte jövőendő politikai szereplésének alapját, folytatását.

Es a míg a magyar országgyűlésben a magyar nemzettest meghamisíthatatlanul lesz képviselve, addig a szélső baloldal elvei nem fognak abban szószóló nélkül maradni.

* *

És így alakult meg a „bal közép“ az elégtelenek ama józanabb részéből, a kik 1861-ben a határozati párt elemeit képezték.

Fennebb jeleztük néhány sorban az 1861-66-iki események által előidézett helyzetet, mely annyira megváltoztatta a viszonyokat, hogy az 1867-ik év „balközépet“ az 1861-ik év „határozati párt“-ja folytatásául tekinteni nem lehetett.

1861-ben arról volt szó: m é l t á n y o s a k l e g y ü n k-e vagy k ö v e t e l j ü n k?

1867-ben pedig arról: milyen legyen a közjogi kapcsolat Austriával, s e közjogi kapcsó-

latban az ország teljes önállósága és függetlensége mily garantiákban nyerjen biztosítékot; — más szóval: 1867-ben tisztában voltunk, hogy Austriával egyeznünk kell, csak abban volt eltérés, hogy ezen kiegyezést az ország javára hogy lehessen előnyösebben megcsinálni.

Deák Ferenc vagy attól tartott, hogy az 1861-iki követelésekhez mereven ragaszkodván, az óhajtott kiegyezkedés ismét meghiúsul, vagy a porosz háború után erősebbnek hitte Austriát, mint a milyen tényleg volt, vagy nem látta m é l t á n y o s n a k , hogy az ellenfél gyöngeségét az ország a maga előnyére zsákmányolja ki, — ha ugyan jogaink teljes biztosítását követelni egyértelmű az e l ő n y ö k k i z s á k m á n y o l á s á v a l : vagy pedig úgy vélekedett, hogy alkotmányunk helyreállítatván, később sokkal könnyebben fogjuk teljes önállóságunkat és függetlenségünket Austriával szemben biztosíthatni: s a mely kérdések megoldása nehezítheti vala a békés kiegyenlítést, azok későbbben úgyszólván önmaguktól vagy legalább nagyon könnyen leküzdhető nehézségek mellett fognak megoldatni.

A balközép ellenben így okoskodott: Ausztria határozottan utalva van a kibékülésre, mert erejében meggyöngült, s nagy hatalmi állását veszélyeztetheti, ha a birodalom n a g y o b b i k felével — úgyszólván — hadi lábbon áll. — És így okosdott: az ország kész lett volna tiprott

szabadsága, fölfüggesztett alkotmánya és nemzeti jogaiért fegyverre kelni. K jogokból tehát egy hajszálnyit sem adhatunk fel. annyival inkább nem. mert ha a teljes önállóságot ma nem biztosíthatjuk: — ha mindenre kiterjedő kiegyezést nem csinálunk: — nagy kérdés, hogy egy más alkalommal — c s i n á l h a t u n k - e , miután a közelmúlt események is igazolják, — de maga a történelem minden lapja tanítja, hogy Ausztria hagyományos politikája csak akkor enged Magyarországnak, s csak akkor ismeri el a nemzetnek alkotmányos jogait, mikor — szükség van reánk: — s hogy ez a hagyományos politika, még ha a kibékülésre Ausztria nem a viszonyok által lenne is szorítva, a monarchia másik fele érdekeinek sokkal inkább kedvez, hogysen, — ha a megoldatlan kérdésekből Lajthántúlra haszon háramlik — azoknak későbbi elintézését egykönnyen megengedje.

És így okoskodott: kell módok- és eszközökről gondoskodni, a melyekkel a birodalom két fele között előforduló közös ügyeket a teljes jogegyenlőség alapján lehessen elintézni.

És végre így okoskodott: a méltányosság megköveteli ugyan, hogy mi Ausztria terheinek egy részét átvegyük, de nem olyan mértékben, hogy azzal magunkat károsítsuk.

És midőn a többség az 1867. XII. t.-cikket és az azzal rokon kiegyezési kérdéseket a Deák Ferenc politikája szellemében oldotta meg, a bal-

közép a közjogi kapocsnak ilyen tág magyarázatát nem tehettem magáévá, s ezen törvénycikk és annak többi függelékei ellen határozott oppositiot képezett, úgy fogván fel a dolgot, hogy belügyein eredménydús rendezése csakis az ország azon önállóságának és függetlenségének garanciái között lehetséges, a mely önállóságot és függetlenséget az Ausztriával kötött ki egyezkedésben ők a hazának biztosítani akartak.

És ebből eredt Tisza Kálmánnak és a volt balközépnek hét éven keresztül folytatott közjogi oppositioja, a melyről ma minden habozás nélkül kimerem mondani, hogy az — nemzeti politika: — a magyar nemzet többségének politikája volt.

Meglehet, hogy Deák Ferenc theoriában jól gondolkodott: meglehet, hogy okoskodását agyakorlat is helyben hagyja vala, ha pártja magatartása ezen okoskodás érvényesítését — lehetlenné nem teszi.

Szükségtelen bővebben indokolnom, mi által. Az előző fejezetekben elmondtam már, hogy mily könnyelműséggel élték ki az ország gazdagságát, — tették tönkre hitelünket, — csinálta-

ták és szaporították az adósságokat úgy, hogy már hét év után Ausztria erősebb, gazdagabb, hatalmasabb volt, mint mink, annyira, hogy a Deák Ferenc által megoldatlanul hagyott kérdésekben alkuba se lehetett vele bocsátkozni.

Növelte gyengeségünket Ausztriával szemközt belügyi viszonyaink kétségbe ejtő állapota is, a melyekért a Deák-párt elég cynikusan Tisza Kálmánt és a balközépet tette felelőssé — közjogi oppositíója miatt.

V a l ó j á b a n p e d i g h é t e s z t e n d ő e r e d m é n y e i g a z o l t a a T i s z a K á l m á n 1867-ki politikájának helyességét, igazságát és a balközép vezérének éles előrelátását.

Igazolta annyira, hogy a nemzetnek még azon a része is, a mely 1867-ben Deák Ferenc reményeiben osztozott, belátta, hogy e remények nagyon ingadozó alapra lettek építve és csatlakozott a — Tisza pártjához. A Deák-párt minden népszerűségét elvesztette; hogy a kormány magának többséget csináljon, a választásoknál a legnagyobb erőfeszítésre volt szüksége: „Kárpátoktól Adriáig“ tüntettek a balközép elvei mellett; — egyszóval Tisza Kálmánt és nézeteit igazolta az — idő.

Es az idő megadta az igazolást Tisza azon állításának is, hogy a belügyi reformkérdések sikeres megoldása egy hiányos kiegyezés által lehetetlenné van téve. Láttuk, hogy a Deákpárt

uralkodása alatt az országgyűlésnek majdnem minden idejét Austria, vagy olyan ügyek — a melyek a megkötött kiegyezés következményei gyanánt tekinthetők — vették igénybe. Innen van, hogy a Deák-párt által fogamatba vett bel-reformok legnagyobb része csak félszeg rendszabály, felületes, elsietett munka: innen van, hogy nagyon sok törvényünk csak n papiroson törvény; végre innen van, hogy számos orvoslást váró jogi, közgazdasági vagy társadalmi baj még ina is megmaradt annak, a mi volt — bajnak, mert az orvosláshoz az Austriával való örökös súrlódások miatt a kormánynak nem volt — ideje.

T i s z a K á l m á n mégis f ö l h a g y o t t a közjogi oppositívával, tehát földt a e l-veit, így fogják mondani azok, a kik a főnebbi sorokból meggondolás nélkül vonnak maguknak következtetést.

Csaló d á s!

Tisza Kálmán hét évig állott a közjogi oppositio élén, minden esetre abban a reményben, hogy a nemzet többsége be fogja látni az 1867-iki XII. t. e. tarthatatlanságát s az ő politikai álláspontja, mint a tények által igazolt — érvényesíthető lesz. A nemzet többsége

talán belátta, de a képviselőház többsége hét évig — nem a nemzet többsége volt.

Tisza Kálmán hét évig állott a közjogi oppositio élén, mert hét évig szükség volt reá, hogy ezen az alapon ellenőrizze a kormányt, a mely tevékenységének legnagyobb részében az ezen alapból eredő ügyek elintézésére volt szorítva. Hét év alatt azonban azon vizátságok, a melyek az 1867. XII. t. c. hiányait kirívóvá tették, lassanként elenyésztek, megoldattak — már nyílt a hogy — vagy elsimítottak.

Hét év alatt a Deák-párt annyira meggyöngítette az ország anyagi erejét, hogy minden józan gondolkozást! embernek be kellé látni, miszerint a Deák Ferenc kiegyezése egy végzetes kiegyezés, a melyen változtatni ki tudja lehet-e, és mikor? Hét év alatt a józan gondolkozóknak be kellett látni azt is, hogy az uralkodó, a ki birodalma mindkét felének jólétét atyai szíven hordozza, határozottan ragaszkodik az 1867. XII. t. c. sértetlen épségben tartásához, mert a monarchia belbékéjét ezen törvénycikk megváltoztatása által okvetlenül bekövetkezendő viszálykodásokkal megzavartatni s az ellenségeskedést Austria és Magyarország között újólág földidézni — nem akarja.

Tisza tehát, midőn az 1867. XII. t. c. által szabályozott közjogi alapot elfogadta, csak kötelességét teljesíté. Nem adta fel elveit, hanem elismerte

a törvényt — törvénynek és belátta azt, a mit be kellett látnia, hogy az ő nézetei érvényesülésének egy hosszú időre nemesak az n r a l k o d ó a k a r a t a, de a Deák-párt által elrontott helyzet is útjában áll.

Ha Tisza valamiben hibázott — s ha őt valamely hibájáért vádolni lehet, úgy ez azon szívós e l v - s z i l á r d s á g, a melylyel nézeteinek érvényesülését még: akkor is reménylette. a midőn már az 1867. XII. t. c. által megalakított közjogi kapocsból eredett vizsás kérdések közül csak néhány — alig jelentékeny — elsimitanivaló ellentét maradt meg kiegyenlítendőnek.

Vádolni lehet őt ezért, annyival inkább, mert makacssága lehetővé tette, hogy a Deák-párt ország pusztító garázdálkodásait hét évig folytassa, h o l o t t n e k i e z t m e g a k a d á l y o z n i m ó d j á b a n l e t t v o l n a: mert sokkal józanabb politikusnak, sokkal mélyebb belátású embernek ismerem a kormányelnököt, mintsem feltegyem róla, hogy előb be nem látta, miszerint az ő közjogi politikája egyelőre a maga teljességében és összeségében — nem érvényesíthető. Nem azért, mert n e m j ó, n e m h e l y e s é s n e m i g a z d e m e r t a D e á k F e r e n c k i e g y e z é s é v e l a f ö n t e b b é r i n t e t t o k o k b ó l m i n d e n m e s s z e b b r e m e n ő t ö r e k v é s b i z o n y t a l a n i d ő r e l e g y ő z h e t l e n a k a d á l y o k b a ü t k ö z i k.

Ezeknél fogva nem szükségel bizonyítást, hogy Tisza se föl nem adta, se föl nem tartotta, se félre nem tette elveit, csak a létező alapot fogadta el olyan bázisul, mint a melyről a fejedelmi akarat Magyarország alkotmányos kormányzását ez idő szerint egyedül véli lehetőnek, s mint a melynek felforgatása az ország mai belpolitikai és közgazdasági viszonyai között csakugyan komoly veszélylyel fenyegetne; mert ma Austria az erősebb fél ellenünk, sokkal erősebb, mint 1867-ben Magyarország volt ő ellene.

Míg hazánk, — hogy egy közönséges kifejezést használjak — virágjában volt, addig Tiszának kellett a közjogi oppositót folytatni, mert a viszonyokon lehetett volna változtatni, ha a balközép kellő időben nyer többséget. — Kellett neki folytatni a közjogi oppositót azért is, mert számos kérdésben az uralkodó kormány politikája erről az alapról volt nemcsak megtámadható, de ellenőrizhető is. Es végre kellett a közjogi oppositót folytatni, mert Magyarországon — és ezt merem a legnagyobb határozottsággal kimondani — egészséges pártalakulás még ma is csak a pártoknak közjogi alapra helyezésével lehetséges.

Nálunk addig, amíg Austriával a *pragmatica sanctio* által megállapított közjogi kapocs fennáll: s a míg a monarchia két félének közös ügyei léteznek, minden belügyi kérdés — bár első fontosságú — demásodrendű dolog.

Nálunk a közjogi kapcsolat mellett érdekeinket Austriától mindig óvni, védeni, — Austria kapzsi politikáját ellenőrizni szükséges. És ez teszi lehetetlenné, hogy a magunk dolgait nyugodtan, úgy intézhessük, hogy az egyik szemünk ne mindig Austriára nézzen, vájjon miben akar ipari, kereskedelmi és közgazdaság fejlődésünknek ártani.

Mi épen úgy vagyunk ezzel a közjogi kapcsolattal, mint a hogy Franciaország a — kormányforma kérdésével. A pártok ott is „közársasági „császársági“ vagy „királysági“ tervek szerint tömörülnek, s a mint ott a legcsekélyebb kérdésnél is visszahat, ki indítványozza, s már kutatják okát, hogy az indítványozó monarchikus vagy republikánus törekvéseinek mi érdeke van, s mi előnye lehet az indítvány keresztülvitelében; — azonképen nálunk is a legcsekélyebb kérdésre hatással van azon közjogi kapocs, a melyben hazánk Austriával áll. Tehát — mert ez így van — ismétlem, hogy egy egészséges pártalakulás Magyarországon csak úgy lehetséges, ha

a pártok — közjogi alapra helyezkedve állanak szemközt egymással.

Ez állításom igazsága mellett szól először, hogy az első oppositio, a mely a Tisza-kormány ellen alakult, — a kiegyezési kérdések első tárgyalásánál született meg; másodsor, hogy az egyesült ellenzéket szintén a kiegyezési tárgyalások körüli nézeteltérések hozták életre. Tán öntudatlanul, ösztönszerűleg: — tán korteskedési viszketegből, mert úgy hitték, hogy e kérdésekben fognak tudni legjobban hatni a nemzetre.

Akár így, akár úgy, de a tény megvan és a tény — állításom mellett bizonyít.

A következő fejezetek föladata lesz annak kifejtése, hogy miért nem egészséges sem a mostani ellenzék, sem a volt független szabad-
elvű párt alakulása.

E helyütt csak azt kívánom még érinteni, hogy Tisza Kálmán magához és politikájához volt következetes akkor, midőn az 1867. XII. t. cikket kormányzási alapul elfogadta.

Ő nem adta föl elveit, mint az egyesült ellenzék különböző árnyalatai cselekedtek; nem is tartotta fenn azokat, — hanem belátván, hogy az elvek teljes össz ősegükben való érvényesítése ez idő szerint lehetetlen: — érvényesíti azokat a kormányzásra elfogadott alapon — l a s s a n k é n t.

Mindenek előtt megold kérdéseket, a melyeket Deák Ferenc és pártja megoldatlanul hagyott: azután törekszik az országot az „előbbi állapot“-ba visszahelyezni: — törekszik helyreállítani az egyensúlyt az államháztartásban: — törekszik az ország anyagi gyára pú lásának elősegítésén: és törekszik a nemzet faj i e r e j é t é s a m a g y a r s á g t ú l s ú l y á t növelni és fejleszteni.

Ez három olyan sarkalatos alapvonása Tisza Kálmán kormányzási politikájának, a melynek mindenike együtt és különvéve egyaránt biztosítani vannak hivatva Magyarország jogainak és önállóságának Ausztria ellenében való teljes érvényesítését, s a melynek mindenike kézzelfoghatóan mutat — nem az elvek föladására, — hanem e föladottnak l á t s z ó elvek valósítására irányító következetes, rendszeres és szívós törekvésre.

Különben Tisza Kálmánt törekvéseiben az ellenzék is szépen segíti.

Olvasóim emlékezhetnek, hogy a kormányelnök ellenzéki vezér korában mily hevesen támadta meg a d e l e g a t i ó k intézményét.

Nos, a 60 milliós kölcsönt a delegatiók — megszavazták, s megszavazták a delegatió-
nak különböző pártárnyalatú — ellenzéki tag-
jai is.

Akkor, midőn e kölcsön fedezéséről volt szó, azok az ellenzéki vezér-egyéniségek, a kik magát a kölcsönt a d e l e g a t i ó b a n megszavazták — a kölcsön fedezését a képviselőházban csak bizonyos feltételek mellett szavazzák meg. Ez által a képviselőház fölébe helyezkedett a delegatió-
nak s megeshetik vala, hogy a mit a delegatió megszavazott, az o r s z á g g y ű l é s — nem szavazza meg.

Tanulság, hogy az ellenzék fényes igazságot szolgáltatott Tisza Kálmán nézeteinek a delegatiókra vonatkozólag, s adja elő magát még egy ilyen eset, az ellenzék oda segíti Tiszát, hogy ez absurd intézményt vagy eltörülheti egy törvényjavaslat által, vagy ugyan ily utón orvosolhatja annak hiányait.

És ezen az eseten kívül fognak még fölmerülni dolgok, a melyek Tisza Kálmán ellenzéki politikáját igazolandják, s annak lassankénti ér-

vényesítését a szükség követelményeihez képest lehetővé teendik.

Az út egyengetve van hozzá a kiegyezés által, a mely, hogy mennyivel jobb annál, a mit a Deák-párt létesített, csak az méltányolhatja kellőleg, a ki párhuzamot tud vonni az ország mai és tíz év előtti anyagi állapota között.

V.
A MÁSODIK FÚZIÓ.

Alapja: önzés, hatalom utáni kapaszkodás
és politikai szédelgés.

Összekötő kapcsa: az elv föladás.

Fegyvere: rágalom és világbolondítás.
Ez a második fúzió.

Az alapot mindenki ismeri. Nyilvánossá tette ezt az ő ügyetlenségük, melylyel az egyesülés hálójába igyekeztek megfogni a volt Deák-pártnak azon hazafias és józanul gondolkozó tagjait, a kik a többség kötelékéből még ki nem vonták és nem is vonják ki magukat. Mindenki látja, hogy Tisza ellen a Deák-pártot akarják megint szembe állítani, úgy a mint a két párt 1867-ben szembe állott.

A kiket még nem csaltak lépre, azokkal vagy kacérkodnak, ha reményük, hogy az illetők megfoghatók; vagy együgyű viccekkel bosszantják azokat, a kiknek a kormánypárt kebelében maradásáról meg vannak győződve.

Ügyetlen taktika, mert ezzel csak a kormánypárt hatalmát fogják megnövelni s maguk iránt bizalmatlanná teszik az ország közvéleményt! E bizalmatlanság már nyilatkozik is és nyilatkozott mindjárt a fúzió kezdetével.

Ezen azután úgy akarnak segíteni, hogy Tisza ellen rendszeres gyanúsításokkal élve — a nemzet ügyeimét magukról a kormánypártra terelik s midőn azt népszerűtleníték azt hiszik, hogy ők lesznek népszerűekké.

Ez az ő fegyverük.

*

De nagyon jól tudják azt is, hogy a parlamenti botrányok inscenírozása és a rendszeres rágalmozás — egy szóval Tisza személyének és pártjának népszerűtlenítése még nem elég ahoz, hogy az országot maguk iránt kedvezően hangolják.

Segítenének a dolgon oly képen, hogy amit senki sem akar nekik megcsinálni, meg csinálják t a t n á k ő k m a g u k .

Így a múlt hónapban az egyetemi ifjúság tüntetési kedvét akarták felhasználni, hogy a professor Szilágyinak szánt fáklyás menetet az egyesült ellenzéki kör előtt a párttag Szilágyinak rendeztessék, hogy ekép a tüntetés első sorban pártszínezetű legyen. Bánhidy Béla báró már meg is csinálta a beszédet, a mit arra a szónoklatra fog válaszolni, a melyet az ifjúság vezére a kör ablakai alatt elmondandó lesz.

A szép tervvel azonban felsültek. Ők, mint jó részben a Deák-párt erkölcsi kátéjának szerkesztői, úgy hitték, hogy pénzzel mindent lehet venni, még — népszerűséget és tüntetéseket is. Megígérték az ifjúságnak, hogy ha a fáklyásmenetet a kör elé hozzák, „minden e s z k ö z ö k k e l“ segítségükre lesznek.

Az ifjúság szereti ugyan a tüntetéseket, de kijelentette a politikai becsület fölkent lovagjainak, hogy ő nem eladó.

Így nem kapott Szilágyi fáklyás menetet és így nem történt ovatio a mindenre lelkes ifjúságrészéről a habarékok dicsőségére.

*

Ha történt volna, a „független sajtó“, a mint ők lapjaikat nevezik, tele leendett a fáklyásmenet imponans voltának magasztalásával,

vezércikkék hirdetik vala az egyesült ellenzék népszerűségét, elveinek falakat reszkettető hódításait, a Tisza kormány közel bukását és több efféle ékes dolgokat, a mint ez már ilyenkor szokásom.

A közönség pedig nem láthat be a szintalak mögé és az ellenzékben meg kétkedők hinni, — a kormányban hívők pedig, talán — kétkedni kezdenének.

Most, hogy az egyetemi polgároktól — orrot kaptak, mindenki látja, hogy az egyesült ellenzék a népszerűséget vásárolni, mesterséges eszközökkel előidézni. —szóval meghamisítatni akarja; — mindenki látja, hogy az ö tettük, szavuk, eljárásuk, politikájuk — egy nagy hazugság, egy óriási világboldítás.

Tisza Kálmán pedig elmondhatja magáról és pártjáról ily eljárás után Bánk-bánnal:

„A becsületes kínoztatik,
 Megostoroztatik, kipörkölik
 Szemeit, s midőn minden kitelhető
 Csapást kiállt, akkor török kerékbe:
 És így, ha későn is. megismeri,
 Hogy ugyan becsületesest kell játszani,
 De valóban lenni mégis oktalanság.
 Minő dicső ellenben becstelennek

A sorsa, csakhogy tutija a közönség
 Jó véleményét meghódítani,
 Akkor azonban, hogy a becsület ál-
 Orcája mellett büntetetlen el-
 Követhet undokságokat, vakon
 A hír legemberebbnek szenteli. —
 Főhivatalra lép; ottan rabol
 Mindent el a szegény bohóktól, a hol
 Akarja; minden emberek vele
 Óhajtanak egybeköttetésbe lenni;
 Gazdag s hatalmas léte barátinak
 Lehet javokra; sőt a menyet is
 Gyakorta úgy megnyerheti
 Készére, gazdagságából kitellő
 Több áldozattal, hegy sokkal becscsb
 Lesz még előtte, mint az a szegény
 Becsületes, ki semmit sem tud adni.“

Igen. Ők még a menyet is megnyerhetik
 több áldozattal, hiszen közöttük van — a con-
 servativ párt.

Az összekötő kapocs, a mely e pártot együtt
 tartja, lehetetlenné teszi rájuk nézve a kormány-
 zást, ha netán többségre jutnának is.

Abban a fejezetben, a hol a „föladott el-
 vekről“ beszéltünk, példával is igazoltam állítá-
 somat. Meglehet azonban, hogy kormányra ju-
 tásuk esetén újra feladják elveiket és miután —
 mundus se expediet, találni fognak utat és
 módot egy compromissumban, a mely szerint
 az ország ügyeit intézhetik a nélkül, hogy tar-

taniok kellene, mikép az egymással ellentétes elemek minden második nap bomlással fenyegetnék a hatalomhoz jutott majoritást. Ez annál könnyebb nekik, mert hiszen épen azért egyesültek, hogy — hatalomhoz jussanak.

De pártalakulásuk azért még sem lesz egészséges.

Nincsenek tisztában azon politikával, a melyet Austria iránti magatartásukban követni kell. E tekintetben nem bírnak megállapodott elvek-határozott eszmékkal, mert a mennyiben programjuk Magyarország viszonyát Austriához érinti, ez csak a kiegyezési kérdéseknek megoldására vonatkozik. S ha még legalább erre nézve is positiv javaslattal állnának elé: de nem teszik, mert programjuk mindössze a Tisza Kálmán által kötött kiegyezés negatiója s valami homályos ígélet arra nézve, hogy ha ő rajtok állana, a kiegyezést így, — ha így nem sikerül — úgy, — ha úgy sem jönne létre, hát — amúgy kötnék meg.

Engedelmet kérek, ez nem programuk. A nemzet vitális érdekeivel vagylagosan elbánni nem lehet. Itt határozott irány kell: minden részében kifejtett és igazolt elvek szükségesek, mert ha ilyenek nem léteznek, akkor

a hosszút — végét nem érő alkudozások bizonyosra vehetők, mely esetben megint az ország belügyeit illető kérdések vagy rohamos gyorsasággal és felületesen, vagy éppen nem fognak megoldatni.

Szigorúan körvonalozott elvek kellenek itt. a melyek meghatározzák, hogy a párt először a közjogi kapcsolatnak hiányait érzi — vagy nem érzi. Ha érzi. — miben? Másodsor, hogy a kiegyezést, a melyet Tisza Kálmán kötött, károsnak tartván, ők annak megoldását így és nem más kéj) fogják keresztül hajtani; s ha ez nem sikerül, lemondanak, vagy — szakítanak Austriával.

Miután a szakítás lehetsége nincs kizárva, kétségtelen, hogy a birodalom másik felével fenálló közjogi viszonyainknak módosulást kell szenvedni: — így tehát erre előre kell gondolni, hogy a bekövetkezés esetén egy jó eleve precizirozott politika érvényesülhessen.

Az egyesült ellenzék programjában minderről szó sincsen. A múlt s a legközelebbi események pedig ujjal mutatnak az ilyenmű megállapodások elkerülhetetlen szükségére.

Míg Austriával közjogi kapcsolatban állunk, föl kell fegyverkeznünk s vértelve kell lennünk még az előre nem látható események ellen is, mert az ilyen dolgokban „időről-időre“ állást foglalni annyit tesz, mint az országot tökéletesen tönkre tenni s prédául dobni a gyöngéinket ismerő szomszéd kapzsiságának.

Az egyesült ellenzék programja pedig az „időtől“ várja a párt magatartásának meghatározását s azért sem a jelenre sem a jövőre nem gondol, elégnek tartván azt a 12 pontot összeírni, a melyet úgy, a mint ők összehordtak, összehordhat akárki, a ki egyszer újságot olvasóit. Az a 12 pont üres frázisnál nem egyéb; dolgok, a melyeket mindenki ismer: nézetek, a melyekben mindenki osztozik; elvek, a melyeket senki sem vont kétségbe, — annyira, hogy ha a kormány véletlenül programmszorultságban lenne s csak port akarna hinteni nagy szavakkal hívei szemébe, bátran aláírhatná, magáénak mondhatná a — fuzionált ellenzék programját.

S mert Magyarország főállásának. jövőjének egyedüli biztosítéka abban rejlik, hogy kormánya és ellenzéke egyaránt olyan alapon álljon, a melyről érdekei megóvása Austria ellenében — biztosítva van: magyar nemzeti politikát nem csinálhat más. mint az. a ki módok és eszközökkel rendelkezik ezen nemzeti érdeknek biztosítására,

A mely párt tehát első sorban nem közjogi alapra helyezkedett; — a mely párt nincsen tisztában azon ténynyel, hogy az ország Austriától nem 10 évről 10 évre megkötött szerződés

által — tehát tiz esztendőben egyszer van fenyegetve — hanem fenyegetve van minden napon; — s a mely párt programját nem a szerint csinálja meg, hogy — elfogadván az 1867. XII. t. cikket kormányzási alapul, Austria részéről való ezen fenyegetés ellen kellően fedezve legyen, s e mellett az 1867. XII. t. c. hiányainak, lassanként a szükség követelményeihez képest lehetséges orvoslását eszközölhesse — az nem egészséges pártalakulás; az nem magyar nemzeti párt.

Ezért történt aztán számos egyéb — már elősorolt — okokon kívül, hogy a második fúziót egyetlen örömhang sem fogadta s az egész pártalakulás az országban úgy szólván semmi nyomot sem hagyott maga után; míg ellenben, ha e pártalakulás egészséges, ha az egyesült ellenzék a magyar nemzeti politika alapjára áll s az uralkodó magyar nemzeti politikának egy uralkodásra vágyó magyar nemzeti politikával csinál ellenzéket, — bizonyára épen olyan eclat-val fogadja a nemzet, mint fogadta az 1875-iki fúziót.

VI.

ORSZÁGOS KUPAKTANÁCS.

Évekkel ezelőtt, mikor még Szilágyi Dezsőnek csak titkos ambíciói, titkon őrzött vágyai voltak: mikor még beérte azzal, hogy tehetségnek tartják, és nem kívánt vezérszerepet játszani, évekkkel ezelőtt Szilágyi Dezső a népről per — csőcselék beszélt.

Ma a csőcseléket *n é p n e k* nevezi el: síkra, száll e csőcselék érdekei mellett az ország házában és védelmezi az utcai demonstrációkat.

Ez nem magyar nemzeti politika.

Báró Kaas Ivor, midőn Jókai a képviselőház május 14. ülésében párhuzamot von az 1848-iki és a mai események. — Tisza és Kossuth eljárása között, e szavakkal szakítja félbe a szónokot:

— *Quod licet Jovi, non licet bovi.*

Ez sem magyar nemzeti politika: ez még csak nem is parlamentáris eljárás.

Az egyesült ellenzéknél pedig ma ilyen nóta járja.

De Kaas Ivor nem azért tartozik a világbolondítók pártjához, hogy még ezzel az idézettel is ne csalja meg a közönséget.

A másnap reggeli lapokban „Quod licet Jovi“ helyett ez a citátum volt olvasható: „non licet magna componere parvis“.

Önök azt hiszik, hogy az újságok a nemes báró inparlamentáris — parasztságából merő collegialitás kedvéért csináltak classicus idézetet.

Hogy is ne!

A gyorsiroda hamisította meg az országgyűlési tudósítást, a melyet szóról-szóra kellene kiszolgáltatni a lapoknak; a gyorsiroda szíves-ségéből lett érthetlenné a Jókai beszéde, és classicus idézetté a báró Kaas Ivor parasztsága.

Mert ki tehet arról, ha gyorsíróinknak csak a keze pártatlan, a füle ellenzéki, és ki tehet arról, ha a pártatlan kéz azt írja le — a mit az ellenzéki fül hallott.

És ki tehet arról, ha az ellenzéki fülek az okos szót a házon kívül, odafenn az irodában is meghallják!

Csak azután mindig meghallanak; hogy ne lenne kénytelen a nemzet saját képviselőjét meg-

utálni azon botrányokért. — a melyek az országgyűlésen napi renden vannak: mert az az interpelláció-halmaz, a melyet az ellenzék Tisza Kálmánra zúdít, nem a hazafiúi aggodalom, a monarchia érdekeit féltés kifejezése.

Ah! Törődnek is ők hazafiúi aggodalommal és monarchia érdekeivel!

Boszantani a miniszerelnököt. s a közeledő holt idényben vezércikk-tárgyakat szolgáltatni lapjaiknak!

Ez az ő összes céljok, semm más.

Ha nem így lenne, minden haszontalanságért, minden semmiségért, néha kétszer, háromszor interpellálnának-e? Ha az interpellációt ellenzéki kötelezettségük komoly fegyverül használnák,— akkora monarchia legnagyobb érdekét érintő ügyeknél vetemedhetnének-e oda, hogy a legkomolyabb szónoklat alatt abban igazolják olvasottságukat, hogy Jupiter nem ökör. h a n e m b i k a v o l t.

És a hazafiúi aggodalmaktól áradozó ellenzék olyan jó ízűen tud hozzá rőfögni, hogy Jupiter — bika volt. midőn épen arról van szó, hogy katonai készülődéseket tegyünk a muszkák ellen Erdélyben és Dalmátiában.

Valják be önök, hogy ezekre a parlamenti komédiásokra nyugodt lélekkel rá mernék-e bízni a haza védelmét? — Tudnának örülni unnak, ha Tisza Kálmán letenné tárcáját és a kor-

mányzást e népámító, hebehurgya gondolkozású, frázist kergető — bajadzők kezére hozná? — Valják be Önök. ilyennek képzelik-e a magyar nemzeti politikát, mint a milyenek azt az ellenzék fő-organumának vezére, báró Kaas Ivor csinálja? — Ilyennek képzelik a magyar nemzeti ellenzékét, mint a hogy annak hivatását a képviselő testületben — Ragályi felfogja?

Nem.

Ezerszer és örökké — n e m.

S ha még beérnék az idétlen interpellációkkal! De tovább mennek.

Főkérdés. mellékkérdés, a kiegyezés Austriával. vagy a Szt.-Istvánnapi rendelet, a perrendtartás hiánvai, vagy a vasúterv rendezése — az nekik tökéletesen közönyös: akár miről foly a vita. — ők h o z z á szólan a k. Nem azért mert értenek hozzá, távolról sem: hanem, mert a t i s z t e l t v á l a s z t ó k n a k meg kell mutatni, hogy az ország idejét és pénzét tudatlan kötelezéseikkel. vagy hogy hízelegjek nekik, hát — szónoklataikkal ők is rabolták.

Magához a tárgyhoz keveset mondanak, mert — nem mondhatnak. Hiszen nagyon soknak a tudománya nem terjed tovább, mint hogy a pénz-

ügyminiszter minden törvényjavaslata ellen jogsáknak hiszi a támadást abból az okból, mert — a Bri t tan i k a s z i v a r o k r o s z a k.

Ha tehát Széll Kálmán még a szivarokat sem tudja becsületesen gyártatni, hogy volna akkor képes — jól ki egy e z n i Ausztriávl?

Tagadhatatlanul éles logikai argumentum ad hominem.

A „független sajtó“, a hogy lapjaikat nevezni szokták, közöl is beszédjükből annyit, hogy pl.:

„Ragályi Nándor egy találó megjegyzésével a kormány szónokának a leghatalmasabb argumentumait tette tönkre“ (értsd: Ragályi Nándor azt mondta, hogy Jupiter nem Ökör volt, hanem — bika).

De ez a Ciecros dicséret, ha talán Ragályi Nándornak elég is, nem elég a hozzá hasonló számtalannak: ők beszédjeiket e g é s z e n k i n y o m a t v a a k a r j á k látni.

Tudják ugyan, hogy ő kívülök és korteseiken kívül más el nem fogja olvasni. — de hiszen ők nem is beszéltek másnak, csak maguknak, meg a kórtereiknek.

A „független sajtó“ tehát kinyomatja a beszédei s lapjához— m e l l é k e l v e küldi szét.

A közönség nem érti, hogy ez a melléklet azért van, mert a főlapba még a „független sajtó“ is szégyenli ezt az oratiót le nyomatni,

— és el van ragadtatva, hogy ez az újság milyen jól szerkesztett. Minden másod nap melléklete van.

Kedves járatlanság a coulissák titkaiban!

A „független sajtó“ mellékletének nyomtatási és szétküldési költségeit a hazabeszélő képviselő — olyan szívesen fizeti meg. Hiszen 80—100 frttal több vagy kevesebb, az már nem határoz, mikor egy egész választókerületről van szó.

*

Ha a gyorsíroda „szívessége“ az ilyen beszédekből csinálna szónoki műremekeket, nagy szolgálatot tenne vele a magyar parlament hitelének.

Hiszen ma már oda jutottunk az ellenzék kegyelméből, hogy az országgyűlés nem a nemzet képviselőinek tanácskozó háza, hanem egy 52 vármegye küldöttjeiből álló — k u p a k t a n á c s.

És itt bocsánatot kell kérnem azon ellenzéki képviselőktől együtt és összevéve, a kiket az előbb azért bántottam meg, mer az utcai demonstrációkat, tehát a csöcselék privilégiumát védelmezték.

Bocsánatot kell kérnem, hogy az ellenzék

és egyes tagjait e könyv folyamában következetlenség vádjával illettem.

Visszavonom.

A hol a parlament kupak-tanács, ott az utcán demonstráló csöcseléket védelmezni kell, különben az országgyűlés nem lesz kupaktanács többé, hanem — p a r l a m e n t .

S hogy a nemzet képviselő testülete, mint parlament előtt tisztelettel hajoljunk meg. azt az ellenzék már csak azért sem akarhatja, inert maga sem tiszteletet, sem tisztességet nem ismer a parlamentáris és alkotmányos élet egyik fő-faktora a kormány és a parlament többsége iránt.

Ha ismerne, szabad volna-e az ellenzék vezérének, báró Simonyi Lajosnak a miniszterelnök szónoklatát „zugprokátor fogás“nak nevezni?

Ha ismerne, szabad volna-e Szilágyi Dezsőnek lovagiatlan szójátékot használni. Zsedényi Ede „tisztaságára?“

Ha ismerne, szabad volna-e objectiv viták helyett az ingerült, elkeseredett hangulatot kihívó személyeskedésekkel ellopni a képviselőház drága idejét?

Hiszen a parlamenti tanácskozások minden percének az ország ügyében kell határozni. Csak

„kupaktanács“ szokott tagjainak személyes ügyeivel, magán dolgaival bíbelődni, s hagyni a község ügyeit vitatás nélkül, mert az ráér akár-mikor, de a személyes ügyek nem várhatnak.

És ezek az emberek merik Tisza Kálmánt azért megtámadni, mert parlamenti beszédei — élesek!

Tisza gyakran kényszerítve van rá, hogy élesebben szóljon, mint szólna, ha nem — kupaktanácsban volna kénytelen beszélni. De bár mennyire élesek is Tisza Kálmán válaszai, mindig megtartják a parlamenti illem határait. És Tisza Kálmán támadói hálás köszönettel adósak a miniszterelnöknek, hogy „fogadj istene“ nem olyan, mint a milyen az „adjon isten“ s hálás köszönettel tartozhatnak a kormányparti sajtónak, hogy elég kíméletes és a képviselőház tanácskozásairól mérséklettel nyilatkozik: hogy nem állítja közpellengérré. nem teszi gúny és nevetség tárgyává másodszor is őket, a kik felszólalásaik által a házban a tisztesség tudó emberek előtt napról napra s a j n á l k o z á s t, a botrány hajhászok előtt pedig az ismeretes zárjel közé szedett „derültség“-et költik.

Nevezetes, hogy az egyesüit ellenzék abban keresi a parlamentarismust, hogy — hova üljön a képviselőházban.

Emlékezem, hogy a „hova ülés“ kérdése volt a független szabadelvű partnak is az első politikai actiója. — Addig tanakodtak rajta, hogy hova üljenek, míg egyszer aztán szép csendesen — elülte k.

A fuzionált ellenzék épen így fog járni. Kereshet magának az országgházban helyet akár-mennyit, a független szabadelvűek és a conser-vativok két széke közt a — pad alá kerül; és — mert a világon minden ismétlődik — osz-tozni fog a független szabadelvű-párt sorsában.

A fúzióban — f e l ü l t e k.

Azt már kivívták, hogy az országgházban — l e ü l t e k: még csak a harmadik hibázik, amit pedig nagyon könnyen elfognak érni. hogy az országgházon kívül a választások alatt — e l l i l n e k.

Segítse őket benne az Isten!

Jellemzi az egyesült ellenzékét, hogy még azzal is bolondítják a világot: — hova üljenek.

Elfoglalták azokat a padokat, a melyekről 1867 óta Tisza Kálmán és pártja csinálta az oppositót.

Miért?

Mert e mellett az elhelyezkedés mellett őket

baloldalnak, a kormány-pártot pedig j o b b -
oldalnak fogják hívni.

Hogy ez a választások alatt egyik hatalmas fegyver lesz a kormány népszerűtlenségére, — százat merek tenni egy ellen.

A jobboldal neve még csak 3 évvel ezelőtt is egy-jelentőségű volt az országra a — tatárpusztítással. — A Deák-párt ez elnevezésének, valamint a baloldal népszerűségének emléke még ma sincs a választókban elmosódva, és az egyesüiti ellenzék erre épít, midőn — baloldalnak neveztetni magát.

Nevetséges!

Még m i k o r Tiszát népszerűtlenné akarják tenni, akkor is az ő népszerűségének romjain k é r ő d z n e k.

Ha báró Senyey Pál tagja lesz az egyesült ellenzéknek, tán rendet tud e csorda között csinálni;

ha báró Senyey Pál tagja lesz az egyesült ellenzéknek, akkor a pártok fúziójának előmunkálatai nem a képviselőház — folyosóin mennek végbe.

Az, hogy nálunk minden parlamenti mozgalom a folyosóról indul ki, a legegletansabb

bizonyítéka, hogy a mi parlamentünk csak — országos kupaktanács, — semmi több. Alig van tíz szónokunk az összes képviselők között, a kiknek beszéde általános figyelemmel hallgattatik, s a kik — ha szólásra vannak jegeezve, bírnak annyi érdeket költeni maguk iránt, hogy a tisztelt ház padjai nem ásítanak az ürességtől.

A többi, ha beszél, a ház üres, a folyosók ellenben — hemzsegnek az unatkozni nem akaró képviselőktől, a kik itt künn csinálják a — nagy politikát.

Még mikor báró Simonyi Lajos beszél is, saját pártja a folyosókon hallgatja, hogy — mikor végzi be szónoklatát.

Mi következik ebből?

Vagy az, hogy a kik a házban üres padok előtt dictióznak. csak az ország idejét prédálják, és sejtelmük sincs arról a tárgyról, a mihez hozzá szólanak; — vagy az, hogy tárgyszeretet és tárgyismeret csak azon kevés képviselőt lelkesít, a a kik a házban hallgatnak, míg a folyosó habituéi minden komoly kérdéstől — idegenkednek.

A „folyosó-párt“ tehát nálunk nagy szerepet játszik, annyira, hogy — mint fentebb érintettem — a második fúzió is a — folyosókon jött létre.

A megyeházi közösülés csak szerződési formája a pártok egyesülésének.

Hogy a forma tökéletes legyen, a szerződést fölbélyegezték.

Rá ütötték stemplinek — április 13-át.

Van a mi képviselőházunkban 8—10 olyan ember, kik mindig elsők egy új pártba lépésnél, és mindig elsők, mikor arról van szó, hogy az új pártot — a melybe beléptek — meg kell bontani. Erre a 8 —10 emberre minden pártalakulás — biztosan számíthat.

Van azután másik 8 — 10 olyan, a kik egy párt kebelében sem érzik otthon magukat.

Ezek között talán legelsőnek említhetem Nemes Nándor grófot.

Ő senkié, mégis mindenki a magáénak tartja.

A második fúzió eszméje — Nemes Nándor grófé.

A független szabadelvű párt, mint tudjuk, csak időre-órára alakúit, — addig, a míg a kiegyezési kérdések befejezést nyernek. A kiegyezés sorsa közel állott a végbefejezéshez, s a független szabadelvű pártnak az oppositio szerepe annyira megtetszett, hogy kedvet kapott magát szervezni egy mindenre kiterjedő programul alapján. Azonban magatartása a kiegyezési kérdésekben olyan, a melyről az általános hit azt tartotta — és méltán — hogy a független szabad-

elvű párt — kormányképtelen. Így tehát nekik olyan programról kell vala gondoskodni, a mely a kormányképtelenségéről uralkodó nézetüket eloszlassa.

Azt is tudjuk, hogy a conservatív pártról az volt az általános nézet, hogy kevesen vannak; de — kormányképesek.

Nemes Nándor gróf tehát így gondolkozott: ha a v a d k ö r t é t s a e s á s z á r k ö r t é t beleoltjuk, olyan gyümölcsöt kapunk, a mely nem lesz ugyan valami kitűnő csemege gyümölcs, de megemészthető.

Ismerte az is, hogy a kormánynak tavaly és az év elején sok haja volt a szászokkal, a minek következtében a szász nemzetiségi képviselők nagy bizalmatlansággal, — hogy ne mondjam — ellenszenvvel viseltettek Tisza Kálmán iránt.

Nemes Nándor gróf fuzionális eszméi a nemzetiségi elemekkel is számot vetettek. — Megpendítette tehát a pártegyesülést először az — ingóknál. Természetesen a legnagyobb sikerrel, mert ezek a nemes gróf által kibocsátott aláírási ívre a legnagyobb készséggel jegyezték neveiket.

Azután kopogtatott az elégületlen szászoknál. Ezeknek végre is mindegy, akár a kormánypárt kebelében, akár azon kívül — függetlenül, akár pedig mint valamely ellenzék tagjai támadják a Tisza Kálmán specialiter magyar nemzeti politikáját: — ezek is készséggel jegyezték alá magukat a kibocsátott listának.

Figaro — itt. Figaro — ott. Figaro — mindenütt.

Nemes Nándor gróf és aláírási íve tapogatózni kezdett a független szabadelvű párt körében is, a hol megtalálta azokat az elemeket, a kikben nagy volt a hajlandóság a conservativekkel egyesülni, míg a jobboldali ellenzék tagjai között az új pártalakulás eszméje szintén viszliangra lelt.

Bizonyosan nem állíthatom, de minden arra mutat, hogy a Nemes Nándor gróf ívének, a mely a képviselőház folyosóin circulált, akadt aláírója a kormánypárt kebelében is.

Egy szép reggelen azonban a lista, a melyen már mintegy 60 név volt jegyezve — elveszett. A fúzió a független szabadelvű-párt zöménél, élén Simonyi Lajossal, a ki az új pártalakulásban vezér-szerepének elvesztését féltette, akadályokra talált: az egyesülés nem jött létre, de azért a kezdeményezés érdeme mégis a Nemes Nándor grófé, kinek eszméje ott kísérteit a folyosokon és a párt-körökben mint „a sötét-ség, a mely lebeg vala a vizek fölött“.

E közben a conservativek kezdik belátni, hogy a választásoknál a pártnak nem csak több-

ségét, de szaporodását is alig remélhetik. Kezdik belátni, hogy ők tulajdonképen soha sem válhatnak népszerűekké, s csak hiába vesztegetik az időt és hiába subvencionálják évi 12,000 frttal a független „Kelet Népé“-t. Így fölveszik a párt-egyesülés eszméjének elejtett fonalát, s közelednek a — független szabadélvűekhez.

A kormánypárt kebeléből támadt új dissidensek hasonlóan szükségesnek tartják a fúziót: e tárgy a folyosók tanácskozásának isinél napi-rendjén van, s lassanként a legkedvesebb harmónia fejlődik az egymástól elvekre annyira különböző ellenzéki árnyalatuk között. Conservatívjeink udvariasan éljeneznek a független szabadelvű párt lármás szónokainak, míg a Simonyi Lajos pártja megtapsolja a conservatív beszédeket, és mind a ketten együtt Szilágyi Dezsőket — valamint hogy Szilágyi Dezsőék szintén helyeselnek mindent, a mi a kormány ellen akár a conservatívok, akár a független liberálisoktól kikerül.

— Formailag nincs meg a fúzió — mondotta Szilágyi Dezső e sorok írójának. — de tényleg meg van.

Csakhogy e tényleges fúzió olyan elv- és rendszer nélküli eszeveszett gallimathias volt, hogy a conservatívok szükségesnek látták a formai egyesülést forcírozni, s bizonyos érintkezési pontokat megállapítani, a melyek alapján a pártok szabatos együtt működése lehetővé vállják.

A független szabadelvűeknek új programra volt szükségük. Közel küszöbön állanak a választások is, a melyeknél a különböző ellenzéki pártok egymással szembeállított jelöltjei csak ronthatják egymást, s használnak a kormány jelöltjének, a kik a „duos litigantes“ között bizonyosan „tertius gaudens“-nek maradnak meg.

E körülmény nagy befolyással volt arra, hogy a független szabadelvű párt zöme is hajlandóságot mutasson az egyesülésre. A fuzio módozatai a körben megbeszéltek, s kimondott, hogy „elvileg“ az elvfeladás a független szabadelvű párt részéről akadályokija nem ütközik. Miután pedig az első kezdeményezés a conservativeké volt, vicem pro vice, a második kezdeményezés a független szabadelvűektől származott, s Lukács Béla a „Közvélemény“ főszerkesztője egy fölszólalást tett közzé lapjában, a mely a pártokat egyesülésre szólítja.

E fölhívás, el lehet képzelni, jó hatást tett a conservativekre, míg a Simonyi Lajos pártja elhamarkodottnak találta, mert úgy vélte, hogy ezáltal engagirozva van nagyobb engedmények árán is, keresztül vinni a fúziót, mint a menynyire különben hajlandó.

Lukács Béla fölszólalását sokan nemcsak elhamarkodottnak találták, de sőt határozottan roszták. Így szivárgott ki a folyosókra azon hír, hogy a nyilatkozat nem a párt véleményét

fejezi ki, s pusztán a „Közvélemény“ főszerkesztőjének egyéni nézete.

E föltevésnek nagy része volt abban, hogy a fúzio eszméje csak nehezen tört utat magának a „független“ sajtóba is. Átvették ugyan a „Közvélemény“ cikkét, de minden commentár nélkül: — vagy legfőlebb azon jámbor óhajtás kifejezése mellett, vajha a pártoknak ezen sokak által óhajtott egyesülése megvalósulhatna.

A hivatalos commentálások. s az „ex offo“ lelkesedés csak akkor kezdődtek, midőn a független szabadelvű párt nem akarván egyetlen orgánumán hagyni a baklövés szégyenét, s tán Lukács Bélát sem akarva megbántani, a szál-longó hírekkel szemben nyilatkozott, hogy igenis a „Közvélemény“-nek a pártokat egyesülésre hívó fölszólalása a független szabadelvűek nézetét is kifejezi.

Annak dacára, hogy Simonyi Lajos báró és pártja tartózkodásának oka nyilvánossá lett. a független szabadelvűek mégis aggódtak a conservativek túlköveteléseitől, annyival inkább, inert érezték, hogy a Lukács Béla cikkére adott nyilatkozat ismét olyan kényszer-helyzetbe hozta őket, a mely könnyen és sikerrel zsákmányolható ki.

Szerencséjükre a conservativeknek, sokkal nagyobb szükségük volt egy új pártalakulásra, hogysesem — sokat követeltek volna maguknak. S így a fuzionálta tárgyalások a lehető legna-

gyobb sietséggel kezdődtek meg. De befejezésük jó ideig elhúzódott.

Az egyesülendő két palinak számolni kellett egy harmadikkal, az — új dissidensekkel. — annyival inkább, mert Szilágyi Dezső neve kezdett jó hangzású lenni a nemzet elégteleneinél. Szilágyi Dezső ezt tudta, valamint tudta azt is, hogy ő rá és a vele haladó 16 emberre a fúzióknak szüksége van. Ezért aztán — tartotta magát.

A folyosókon megint kezdett terjedni a hír, hogy a fúziót az új dissidensek akadályozzák. A „Neues Pester-Journal“ s másnap a „Pesti Napló“ kijelentették ugyan, hogy Szilágyi Dezső és övéi szívesen belépnek egy elvi alapokon létesülő pártkapcsolatba. — azonban e dementi dacára is tény, hogy Szilágyiék — csakugyan akadályozták a fúziót.

Az érdeemes professor pártvezér ugyanis az elvi alapok meghatározását addig csürte-csavarta, a míg saját pártjával nem jött tisztába az egyesülés módozatai iránt. — Volt oka a csürés-csavarásra.

Tizenheten voltak. Be kellett volna jelenteniök a kormánypártból kilépésüket, de a 17 közül többen megijedtek a gondolattól, hogy mi

lesz velök, ha a többség kebeléből elszakadnak. Úgy vélték, hogy a h a t a l o m t ó l mégis csak többel várhatnak, mint a hatalom elnyerésének reményétől: — sőt attól is tartottak, hogy egy új pártba olvadással a jövő választásnál — elvesztik mandátumokat egy mandátum pedig az ő szemükben megéri azt, hogy az ember „igen“-nel szavazzon.

De ha ez ingadozók megmaradnak a kormánypártban, akkor Szilágyi Dezső ellenzékeskedése saját emberei által van dementálva, és nevetségessé tevé az ország előtt. — Ezt tehát minden áron meg kell akadályozni.

Másrészt Szilágyi Dezső s a 17 közül a tehetségesebbek, szintén vonakodtak a fúzió kapcsába lépni, attól tartván, hogy a conservatívek miatt az új pártban elveszítik kilátásaikat a — miniszteri tárcára, s nem szerepelhetnek olyan kényre-kedvre és annyi hatással, mint akár ha maguk csinálnak pártot. — akár ha a kormánypárt kebeléből opponálnak: mely utóbbi esetben még az a vigasztalásuk is meg van, hogy jólakatták a többségbe vissza vágyó kecskéket és megmaradt az ellenzékeskedés káposztája is.

Viszont, ha pártot csinálnak, kiteszik magokat azon valószínű eshetőségnek, hogy a következő országgyűlésen 17-en se lesznek együtt, mert a választásoknál nem csak a kormánypárt, de a nélkülok egyesülendő ellenzéktől is kell félniök.

Az ész azt mondta, hogy — „igen,“ — a szív„nem“-et beszélt, és Szilágyi Dezső — övéivel együtt — az észre hallgatott, annál inkább, mert az ellenzék másik két árnyalata szívükre is hatott azzal, hogy Szilágyi, Kerkápoly — sőt még Pulszky Gusztis is — biztosítva látták további akadálytalan szereplésüket; — más szóval, beszélhetnek akkor, amikor akarnak, és annyit, amennyit nekik tetszik, csak következetesen legyenek az ellenzék azon programjához:

„Nem Tisza Kálmán.“

* *

És ők beszélnek hűségesen tovább — és tovább. Megtámadják Tiszát még azért is, hogy a magyar faj supremáciáját a nemzetiségek túlkapásai ellen biztosítani akarja: — eltagadják a Szent-István naptól a nemzeti ünnep jellegét; — eltagadnak mindent, hogy a kormánynak és a miniszterelnöknek ártsanak.

És ráfognak Tiszára, hogy tetteit személyes érdekek és személyes hiúság rugói mozgatják; — s mindezt olyant ártatlan arccal, mintha ők a személyes érdekek és személyes hiúságtól — végtelen távolban lennének.

* *

Ez a második fúzió története, — s e fúzióval aljasították a parlamentáris ellenzékot; oda,

hogy most képesek megtámadni a tulajdon híveiket, ha e támadásból Tisza elleni gyűlöletük hasznot húz, s így lettek hasonlóvá ahoz a komondorhoz, a melyik mindig ugat, akár kell, akár nem, és — megharapja — a saját gazdáját is.

És így lett a magyar nemzet képviselő testületéből — országos kupaktanács.

VII.

TISZA KÁLMÁN.

Az eddig előadottakból érthető, hogy a mint a volt Deák-pártnak lassanként ellenzékké vált vezéregyéniségei, — úgy a fuzionált conservatívek és független szabadelvűek is, nem elvi, hanem személyi politikát követnek Tisza Kálmán ellen. S ki lehet mondani, hogy a 2-ik fúzió alapja nem a haza javára, de a Tisza Kálmán elleni gyűlölködésre és boszúra irányult törekvés.

A conservatívek ép úgy, mint az új dissidensok s a volt Deák-pártnak független szabadelvűekké lett tagjai — elég önhittén — Tiszát vádolják a hét évig uralkodott többség végzetes megbuktatásával; a volt balközép azon tagjai pedig, a kik a szabadelvű párt kebeléből először váltak ki, Tiszát vádolják új pártjukba vetett re-

ményük meghiúsulásáért, s tán magukra boszankodnak, hogy későn látták be. mily alaptalanul szakítottak a miniszterelnökkel: de az emberi természetben fekszik saját baklövésünk el nem ismerése és az abból credo következményekért a felelősségnek másra hárítása.

Innen az ellenszenv, mely a miniszterelnök személyében keresi az ország minden bajának indokát.

Növeli a Tisza ellen intézeti támadások éleségét az, hogy az egyesült ellenzékben oly tagok játszanak vezérszerepet, a kik, mint Kerkápoly vagy Lónyay is — Magyarországra nézve erkölcsi halottak, az emberek szívükben gyűlölettel; agyukban a rombolás daemoni gondolataival; tetteikben az ártani, pusztítani vágyó törekvések végrehajtásával azt hiszik, hogy magukat fogják tisztára mosni, ha a Tisza Kálmán tiszta jellemét abba; i piszokba rántják le. a melyben ők két és fél évig fetrengettek. Csak is ennek a daemoni ártani vágyásnak, ennek a romlolási ösztönnek lehet tulajdonítani, hogy ily nyomorult pamphlet, mint a II-ik Kákay Aranyos könyve — napvilágot láthatott.

Hiszen, ha az mind igaz, a, mi abban a munkában Tisza ellen össze van halmozva, akkor a miniszterelnököt nem a kormány élén megúrnálni, de főbelőni kellene.

De ha nem igaz, akkor azt az embert, a ki e könyvet írta, (azokkal együtt, a kik sugalmaz-

ták) ki kellene ebből az országból kergetni, mint a — veszett kutyát, amely ma a miniszterelnököt marja meg, holnap, — ha mostani pártja kegyelméből Erdélybe megint meg nem választják képviselőnek, azokat fogja megharapni, akik előtt ma — a farkát csóválja.

És e párt, amelynek ilyen literátorai és ilyen literatúrája van; — ez a párt — s ennek a pártnak a sajtója gúnyolódik a kormány-sajtó magatartása fölött. „Subventionált“ „a kormány zsoldján él“ — „félhivatalos“ és az Isten tudja minek nevezi el a többség orgánumait, mintha valaki a kormány mellett nyilatkozó meggyőződését másképen el nem mondhatná, mint — fizetésért, s mintha a kormánynak nem volna kötelessége a saját lapjait értesíteni azon események felől, amelyeket nyilvánosságra hozni akar.

Ez a subventió emlegetés, a kormánypárti Íróknak ezen gyanúsítása a második fúzió politikai működésének megkezdése óta jött divatba, s azóta kezdik használni a „független sajtó“ elnevezést is.

Hát hiszen, ha a kormánypárti sajtó nem független, ha az félhivatalosa Tiszának, — akkor az ellenzéki lapok épen úgy nem függetlenek, s épen úgy félhivatalosai az ő pártjuk vezéregyéniségeinek.

És néhányan közölök pláne már félhivatalosai voltak a néhai — Deák-pártnak is.

Függetlenségről tehát nekik — legkevésbé van joguk beszélni.

A mi meg a subventiót illeti, ugyan kérem, hagyják el!

Azt hiszik, hogy nem tudja minden gondolkozó ember, hogy Önök valamenyien subventiónálva vannak? Egyikük pénzzel, vide „Kelet Népe:“ a másikuk egy bizonyos előfizető mennyiséggel, vide „Közvélemény,“ a melyet csak Lichtenstein nyolcvan példányban járat, és így a volt független szabadelvű párt többi tagjai is. És így tovább „, és így tovább . . .

Ne kívánják, hogy leleplezéseket tegyek, mert olyanok mellett, a melyekért nincs mit szégyenleni, mondhatnék el dolgokat, a melyek a sajtó tekintélyét a közönség előtt — nem nagyon emelnék.

*

Abban, hogy egy lap subventiót húz, — legyen a subventió direct vagy indirect — nincs mit szégyenleni. Hiszen minden párt, ellenzék vagy kormány, tartozik nemcsak a maga lapjai-

ról, de a maga íróiról is föltétlenül gondoskodni. Ez erkölcsi kötelesség, — mert az író, valamint a lap az illető párt elveit közvetíti a közönséggel. Az író, vagy a lap, a mely e közvetítő szerepre vállalkozott, gyakran tizannyi szolgálatot tesz övéinek, mint egy képviselő jól betanult és szépen előadott országgyűlési beszéde. Az író és a lapot mindenki olvassa, — az országgyűlési beszédeket csak kevesen.

Az író a hévteljes előadás, a meggyőződés ereje, a styl melegsége; a lap a szerkesztés ügyessége, változatossága által hat: — míg egy képviselő szónoklatában a hatás, — ha az illető képviselő nem haza beszél, — csak hallgatóságára, s erre is csak a szónoki közvetlenség által történik.

Subventiót adni és elfogadni tehát nem szégyen, ha a subventió olyan embernek vagy lapnak adatik, a ki azon párt iránti hűségét, ragaszkodását, a mely pártnak támogatását igényije venni akarja, bebizonyította.

A mi irodalmi viszonyaink között sobventiót adni egy bizonyos fokig a pártok becsület-kérdése, a mint hogy azt elfogadni az illető lapok vagy írók életérdeke. Olvasó közönségünk csekély. Egy lap előállítására tömérdek pénzt vesz igénybe, annyira, hogy ki merem mondani, mi kép Magyarországon oly magyar politikai napilap, a mely pusztán előfizetőire támaszkodik, — egyetlen egy sincs, és még nagyon sok ideig nem is

lesz: mert az előfizetők egy lap óriási költségeit — a nálunk divatozó előfizetési árak mellett — fedezni nem képesek. A mely magyar lap tehát övétől direct vagy indirect subventiót nem kap, — deficittel dolgozik, s egyes irodalmi részvénytársaságok dividendája rovására él.

De az ellenzéki sajtónak qualifikálhatatlan magatartása, a kormánylapok iránt csak természetes következménye az ellenzék politikai magatartásának — a szabadelvű párt és a miniszterelnök személye ellen.

Hogy azonban e kedves „függetlenség” mások szemében meglássák a szálkát, s a magukéban a gerendát ne vegyék észre. — ezt nem tettem volna fel és ez sokáig nem is tarthat így!

Meg kell annak szűnni előbb-utóbb — az irodalmi tisztesség érdekében; s a független sajtó okulni fog a subventionált sajtó higgadt, méltóságos s még az ellenségben is bizonyára tiszteletet gerjesztő modorán — és föl hagy a „félhivatalosság” „kormányzsold” stb., stb., hánytorgatásával.

Lássák, tisztelt „független” lapok, akkor kellett volna a subventiót hánytorgatni, mikor a subventiónálás nem a párt- vagy kormány erkölcsi kötelessége, hanem embervásárlás és a rendelkezési alap örült elpredálása volt;

mikor a subventiót elfogadni nem tartozott a tisztességes cselekedetek közé: — a volt Deák-párt idejében!

Mert ugyan ki fogja Petőfit vádolni, hogy Kossuthtól egy időben subventiónáltatni akarta magát? Senki!

Sőt Kossuthot kárhozzatják, a miért Petőfinek nem adta meg a kért kormánysegélyt.

Ki fogja Kossuthot és a 48-ki kormányt vádolni, hogy két politikai lapot subventiónált?

Ki nem találja természetesnek, hogy a volt balközép subventiónálta a „Hazánk“-at?

Kinek jutna eszébe gróf Lónyait kárhozzatni, hogy érdekei szolgálatában megfizette a „Reform“-ot?

Ki fogja rász néven venni a kath. klérustól, hogy pénzáldozatok árán tartotta fen a „Jelenkor“-t? És így tovább —

De ki nem fog orca-pirulás nélkül gondolni arra az időre, midőn ezeket prédáltak egy olyan lap alapítására, a melyre semmi szükség nem volt? — Midőn a legkisebb vidéki lap is gazdagon dotáltatott; egy szóval, hogy felesleges ismétlésbe ne essem, ki nem gondol orcapirulással arra az időre, mikor a kormánypárti sajtó legnagyobb része nem — támasza, de — zsoldosa volt a kormánynak. Midőn a kormány a sajtónak nem megélhetését biztosította, hanem préda pazarsággal vásárolta meg magának a sajtó támogatását.

Ki nem fog orcapirulás nélkül gondolni a gróf Lónyai Menyhért miniszterelnökségének idejére?

Ma, ismétlem, ha a subventió kérdését fessegetik, rontják a magyar sajtónak azt a jó hírét, amelyre bizony büszkék lehetünk, mert elmondhatjuk, hogy a magyar író és a magyar lapokat segílyezni lehet, sőt kell, de azért a magyar író és a magyar sajtó — nem eladó!

És ez a különbség, hogy csak nagyon közel példát mondjunk, a bécsi és a magyar lapok között. Azokat nem segílyezi senki, azokat megveszik: a mi újságainkat pedig segílyezik és meg nem vehetik.

Ha azonban az irodalmi tisztesség útjáról oly rohamossá válik a sülyedés a piszkolódások mocsara felé, mint a mily mérvben azt ma az ellenzéki lapok részéről tapasztalhatjuk, úgy nem sokáig lesz okunk a magyar sajtó becsületére büszkének lenni.

Ha már épen ehez a kérdéshez jutottam, nem hagyhatok említetlenül egy kis történetet, a mely különben is könyvem tárgyához tartozik.

A múlt hónapok valamelyikében egy újságíró jelentette be magát Tisza Kálmánnál. Előadta, hogy ő Bécsből jön egyenesen azért, hogy a

miniszterelnöktől engedelmet kérjen, hogy arcképét egy bécsi illusztrált lapban kiadhassa.

— Nem lehet ellene kifogásom — válaszolt Tisza., s ha csak azért jött. kár volt Bécsből idáig fáradni.

— De én meg akartam kérni Excellenciádat, hogy engem arcképével szerencséltesen.

— Sajnálom, azzal nem szolgálhatok: én legfőlebb Sárkányhoz vagy élcpjainkhoz utasíthatom.

— De azt is meg akartam kérdezni, hogy az arcképkiadásért némi jutalmat remélhetek-e?

— Ha ön az én arcképemet jutalom reményében adja ki. biztosítom, hogy kárbaveszett munkát végez.

* * *

Ha Tisza Kálmán hiú ember, föltételezhető-e, hogy a bécsi újságíróknak ajtót mutasson?

Nem, ha csak 11-dik Kákay Aranyos úgy nem magyarázná a tolakodó elutasítását, hogy az ajánlatban Tisza Kálmán épen hiúságát látta megsértve.

Ám, ha azt a magyarázatot elfogadjuk, el-esik azon állítás, hogy Tisza nem riad vissza semmiféle eszköztől, ha arról van szó. hogy céljaihoz közelebb jusson, hogy mások rovására előnyöket vívjon ki magának. Kiesik ezen állítás, mert Austriában, a hol Tiszát egyáltalán nem

szeretik, előnyére szolgál neki, hogy egy képes lap arcképét közli, kedvezően megírt életrajz kíséretében.

És Tisza Kálmán nem használta föl e kínálkozó eszközt.

De végre is ez csak csekélység. Mindamellett — jellemző, mert nagy emberek nagy hibái legtöbbször csekélységekben nyilatkoznak. Hogy Tiszában van némi hiúság, ez természetes, hiszen minden önérzetes ember jellemének alapvonása a hiúság: a ki ismeri becsét, hiú magára, mert a kiben semmi hiúság nincs, az nem számol és nem is kivan számíthatni a közélet terén.

Deák Ferenc is hiú volt: hiú volt arra, hogy ő királyi kegyet, kitüntetést, miniszteri tárcát el nem fogadott: hiú volt arra, hogy kényszerítette elismerni politikai ellenfeleit is, hogy a kibékülést Ausztriával önzetlen hazaszeretetből vitte keresztül.

A hiúság csak ott hiba, csak ott fajúl hibából gyakran bűnné, ha túlságokba megy. ha ez uralja az ember minden tettét, s ha imádott önszemélyén kívül minden más silány semmiséggé törpül előtte.

A hiúságnak ezt a bűnre való túlhajtottságát tulajdonítják Tiszának személyes ellenségei.

Képtelen állítás, mely nevetségessé lesz az ellenkezőt bizonyító tények előtt.

A hiúság nem ismer engedményeket; legalább oly fokú engedményeket nem, melyek semmivé teszik magát a hiúságot.

Ha Tisza tetteit személyes hiúság vezérli, a mely még a magasabb politikai érdekeket is maga alá rendeli, az Ausztriával folytatott kiegyezési alkudozások folyama alatt a miniszterelnök bizonyára sokszor letette volna tárcáját — hiúságból, mert visszavonulása a látszat után ítélő frázis kergetők előtt a népszerűség oly magaslatára emeli őt, a melyhez eddig alig van fogható.

Ha Tisza Kálmán hiú, akkor a szabadelvű párt tanácskozását a rendelkezésére álló eszközökkel úgy vezeti, hogy azok ne okozzanak neki méltatlanul annyi keserű órát, mint a mennyit némely alattomos áskálódók intriguái által tényleg szereztek.

Ez alattomos áskálódók ma már megtalálták méltó helyüket az egyesült ellenzék körében, s a szabadelvű párt tanácskozásaiban ma is mint azelőtt, a legteljesebb véleményszabadság uralkodik.

Ha Tisza Kálmán hiú, s hiúsága a hatalom szeretetében éri tetőpontját, akkor Tisza ma megint nem miniszter. Célját elérte, uralkodott egy ország felett, hatalmában a népszerűség

nymbusa övedzte: hiúsága tehát teljes kielégítést nyert. Míg ma szidják, gúnyolják, gyanúsítják, s oly eszközökkel küzdenek ellene, a melyek közül egy is elég arra, hogy a hatalom szeretete kihűljön szívében, hogy hiúsága, ha — ismétlem. hiúság az, a mi a halálomhoz köti, — ezerszer meglegyen alázva.

Mielőtt II-dik Kákay Aranyos hiúsággal vádol valakit, nézzen szót övéi körében és ismerje meg a hiúságot a maga egész nagyságában.

Hoffmann Pál példája mindjárt hatalmasan igazolja fönebbi nézeteimet.

A híres jogtudóst a Deák-párt idejében megbízták, csinálja meg a magyar magánjog eodex tervezetét. El is készült belőle az általános rész fizettek a munkáért Hoffmannak hét ezer forintot s kiadták e kitűnő könyvet vadgalambszín borítékban Eggenberger és társánál. Mikor e javaslat megjelent, akkor látta a kormány, hogy még előbb külön kellene valakinek másik hét ezer forintot üzetni azért, hogy a eodex tervezetet megértsék, a kik megrendelték, mert olyan magyarsággal volt megírva, hogy azon más. mint Hoffmann, el nem igazodhatott.

Ezt a másik hét ezer forintot azonban sajnálták, miután — a mint az a volt Deák-párt idejében már megszokott dolog volt — későn

látták be, hogy a munka lefordítására úgy is kár lenne a pénzt vesztegetni, mert az egész javaslat hét ezer — krajcárt nem ér.

Udvariasan tudtára adták az érdeemes jogtudósoknak, hogy codexének „általános része“ — annyira különös, hogy a „különös rész“ megrendelése teljesen fölösleges.

És Hoffmann Pál megsértett hiúságában minden zaj nélkül ott hagyta a kormánypártot, mint Szent Pál az oláhokat, s fölcsapott conservativnek.

E tette a sértett hiúság természetes következése. Ha a többség kebelében marad, elveszti a jogtudós tekintélyét, míg új pártjában, sőt ma az egyesült ellenzék körében is, mint érdeemes jogtudóst ünneplik.

S tekintettel a föntartott conservativ elvekre, alapos nézetei lehetnek, hogy az ellenzék kormányra jutásával a magyar magánjog általa megkezdett codificationális munkálatait vele fogják bevégeztetni.

Elég gyorsan dolgozik arra, hogy az egész magyar magánjognak hamar — végére járjon.

Tisza Kálmán minden politikai aktióját az ő egyéni érdekei irányozzák.

Ez azon második súlyos vád, a melylyel II-dik Kákay Aranyos a miniszterelnököt illeti.

Könnyű valamit állítani; sokkal nehezebb bizonyítani. Ezt az igazságot úgy látszik 11-dik Kákay Aranyos igen jól tudja, mert az állításokban bővelkedik, de bizonyítani semmit nem bizonyít.

Nehéz is volna: különösen azt, hogy Tisza Kálmán tetteit önzés és egyéni érdek vezérlik. Ha a miniszterelnök 3 évi kormányzása alatt már részesítette volna az országot azon kedves meglepetésben, hogy, míg a földbirtokos osztály pusztul — ő maga, mint egyik előde, gróf Lónyay Menyhért tette — 4 millió frtért uradalmat vásárolt volna magának; vagy egy szép reggelen olvastuk volna már az újságban, hogy a miniszterelnök Budapest fővárosának középítési bizottságától arra kért engedélyt, hogy egy palotasort építhessen magának a sugárúton, mint ezt Kerkapolyi tette a Csillag utcában, akkor az önzés és érdekvágyás mellett legalább a valószínűség szólna. De így mi egyéni érdeke lehetne Tiszának olyan, a mely politikai aktióinak indokul szolgáljon?

Semmi!

A hatalom megtartása legkevésbé, mert a mit állítottam II. Kákay Aranyos azon gyanúsítása ellen, hogy a hatalom megtartása Tiszánál a nagyfokú hiúság eredménye, épen azt állíthatom azon föltevés ellen, mely a hatalmat Tisza kezében egyéni érdekekből látja megtartva.

Különben e két állítás anyyim ellentétes, hogy egyik a másikat dönti meg. Mert a ki a hiúság lélektani természetét ismeri, az nagyon jól tudja, hogy egyéni érdekek az egyéni hiúság előtt mindig hátrálni szoktak: míg viszont az önzés és érdekvadászat erős túlsúlyánál hiúságról nem lehet beszélni.

Azon tapló-eszűek, a kikben a gyanú szikrája hamar tüzet fog, bizonyára azt fogják nekem II. Kákay Aranyossal ellenvetni, hogy: mi lehet az más, mint egyéni érdek, hogy Tisza Kálmán megalázza magát és hétről hétre a bécsi minisztereknél entre-chambreiroz.

Szívesen fölvilágosítom azokat, a kik nem tudnák, hogy e bécsi járás-keletés egyszerű oka abban rejlik, mert közös korona-tanácsoknál Ő Felsége elnököl, s így a közös korona-tanácsok ott tartatnak meg, a hol Ő Felsége éppen időzik: s miután a király a tél folyamában legtöbbnyire Bécsben lakik, azt hiszem, a kellő értékére vezettem vissza Tisza Kálmán és minisztertársai bécsi utazásait.

De a kik emlékezni akarnak, tudhatják, hogy a bécsi miniszterek is jártak Pesten s egyúttal emlékezhetnek rá, hogy ez azon időben

történt, midőn király Ő Felsége Budán lakott. —
íme a nagy titok kulcsa.

És mégis önzés, egyéni érdekek azok, a melyek nem engedik Tiszának, hogy a hatalmat kezeiből kiengedje akkor, a mikor különben sem volt, a kit utódjául a királynak ajánlhatott volna. Önzés, egyéni érdek, a melynek igaz neve: — h a zaszereget!

A hazáját szerető ember érdeke, önzése: — a haza boldogítása.

És Tisza Kálmán szereti hazáját.

Tisza Kálmán elmondhatja Kossuthnal: „oda dobnám önöknek e tárcát most mindjárt, mert oppositót csinálni könnyű: de itt akarok maradni e helyen, mert nehezek a viszonyok és én nehéz viszonyok közt akarok szolgálni!“

Csakhogy persze II-ik Kákay Aranyos és azok, a kik az ő könyvét elég vakmerők „korszakot alkotónak“ nevezni, hogy a. nemzet egész korszakára a cynismus bélyegét süssék rá, azok nem tudják méltányolni azt az önzést és azt az egyéni érdeket, a melynek neve: — honszerem!

Egyébiránt volt olyan idő — épen a múlt esztendőben — a mikor Tisza Kálmán lemondott. Akkor ráfogták, hogy — komédiázik.

Most, hogy nincs oka lemondani, ráfogják, hogy — nem akarja a hatalmat kibocsátani a kezeiből.

Milyen igazsága volt Kossuthnak, mikor kimondotta, hogy: „oppositiót könnyű csinálni!”

*

De lássuk hát, komédiázott-e csakugyan Tisza Kálmán?

Anélkül, hogy mélyen bele kellene ereszkednem a politikába, kimondhatom a — nem-et.

Ő Felsége a király Tisza lemondása után hívatta Senyey Pál bárót, Szlávyt, Majláth Györgyöt és Széchen Antalt, a kikkel a helyzet felől értekezett. Már pedig ha Tisza Kálmán komédiázott, Ő Felségének is részesülve kellé lenni a komédiában, és ki merné ezt a legelső magyar emberről, a legalkotmányosabb királyról fölteni?

II-ik Kákay Aranyoson és az egyesült ellenzék volt Deák-párti tagjain kívül bizonyára senki ebben az országban.

Hanem ők igen, mert nem ma teszik először.

* * *

Mikor Szlávy József letette a miniszterelnöki tárcát, nagy volt a rémület a Deák-párt kebelében.

Ki következzenek Szlávy után?

A többség tekintélye semmivé lett, s a párt kénytelen volt belátni, hogy ők már csak erő, de nem hatalom többé. A hajdan oly tekintélyes államférfiak lejáriák magukat s magán a párton is valami csüggeteg közöny látszott uralkodni.

Az erő érezte tehetetlenségét

Az egyes személyi fractiók pedig nem érezték kellő erőt tehetségeikhez.

Csak a hatalom után sóvárgó kapzsiság tartotta össze a rohadásra való testet, a mely friss vért kívánt magába, úgy remélvén alélt-ságából föleszmélni.

Kezdték emlegetni a — eoalitiót. a mint később a fúziót emlegették, s ina mégis azt mondják, hogy Tisza ejtette őket törbe.

A kormányválság ezalatt hétről hétre húzó-dott, de nem merték a valódi okot bevallani. Ő Felsége legmagasabb személyét keverték a do-logba. Minden nap volt valami újság a király elhatározása vagy véleményéről, s az ügy oly színben lett a közönség előtt fölmutatva, mint ha a krízis lebonyolítását az uralkodó vette volna kezébe.

Ezt a komédiát aztán a tisztességes Deák-párti lapok is megsokalták, s nyíltan kimondták, hogy a válság nem személyes, de parlamenti természetű, s azért azt a király Ő Felségével takargatni, ha nem alkotmány sértés is, minden esetre az alkotmány semmibe vevése.

S tudják-e önök, ki dobta ezt az igazságot a Deák-párt szemébe?

Kákay Aranyos.

Természetesen nem a — második.

Szinte látom, mint tiltakoznak farizeus képpel a föltevés ellen, hogy a király részese volt a Tisza Kálmán által inscénált komédiának. Nos, ha II. Kákay & consortes nem így értették a komédiát, akkor csak úgy érthették azt, és nem máskép, hogy Tisza oly ügyesen játszott, mikép rászedte magát az — uralkodót.

Sokkal mélyebb tisztelettel viseltetem királyunk bölcsessége és széles politikai látköre iránt, semhogy e pontnál tovább következtetni akajjak.

A nemzet pedig, a mely a király személyében a legelső magyar embert tiszteli, és ismeri Tisza Kálmán lemondásának történetét minden pházisaiban, s tudja, hogy az, a ki kormány alakításra fel volt szólítva, őszintén megmondotta, miszerint többet, mint Tisza kivívott, Austriától nyerni lehetetlen, — az ellenzék többi árnyalatai pedig nem lévén kormányképesek, — vezéreiket kormányalakításra felszólítani nem is lehetett; a nemzet — mondom — mely ezt tudja, felháborodva fordul el azoktól, a kik, hogy Tiszára rá foghassák a komédiázást, pimasz gyanújokban

bár nem nyíltan, de azért elég világosan, sérteni merik magát a — királyt.

A mi II-ik Kákay Aranyos többi vádját illeti, azt hiszem, azokra legméltóbb válasz a — megvetés. Ámbár lehetne felelni mindenikre.

Például: Tisza Kálmán boszúi vágyónak van bemutatva. — Ha II-dik Kákay Aranyos a Tisza boszúvágyában a saját esetére gondol, méltánylom szíve keserűségét, — de józanul gondolkozó ember a miniszterelnök eljárását fogja méltányolni.

Én nem akarok személyeskedések terére lépni: — azért hallgatok erről is és sok másról, a mit elmondhatnék.

Azok pedig, a kik könyvemet olvassák, bizonyára elismerik velem együtt, hogy ha Tisza Kálmán nem felelt is meg mindenben a kormányzásához kötött várakozásoknak, — mindenesetre nagy ész, nemes jellem, tapintatos államférfiú, a ki hazaszeretetének s önfeláldozásának már számos jelét adta és bizonyára — adni fogja még.

És elfogják ismerni velem együtt, hogy Tisza Kálmán még tévedéseiben is — magyar nemzeti politikát követett.

A ki pedig őt csak azért, mert nincsen vele egy véleményen, sárral dobálja, az nem politikai erkölcstelenséget, az már politikai bűnt követ el.

VIII.

A POLITIKA SVINDLEREI.

Hogy Tisza Kálmán közjogi oppositíója a balközép vezérének hazafiságáról és éles politikai előrelátásáról tesz tanúságot:

hogy Tisza Kálmánnak 1875. febr. 3-án tartott beszéde, — mely a Deák-párt és balközép fúzióját eredményezte, és a mely lényegében nem egyéb, mint a balközép hét éven át vallott elveinek az idők és körülmények egy egy kedvező fordulata szerint való érvényesítéseie nyújtott kilátás. — hogy mondom e beszéd a nemzet jól felfogott érdekének és azon politikának tiz parancsolatja, a mely politika egyedüli biztosítéka nemzetiségünk és államiságunknak:

hatalmasan igazolva van azon kiegyezési tárgyalások folyama által, a melyeket Tisza Kálmán ép annyi tapintattal, mint szerencsével vezetett.

A tények ékesebben szólnak minden okoskodásnál.

Tény, hogy Austria határozott ellenséges állást foglal el Magyarországgal szemben: tény, hogy haszonleső kapzsisága a közös érdekekre nem hederít: — tény, hogy anyagilag jobb helyzetben levén mi nálunk — erejét érezve, minden módon és minden eszközökkel igyekszik azt saját javára, zsákmányolni ki: — tény, hogy Lajthán túl a partviszonyok bármely kormány aktióját megbénítják, mert Anstriában a kabinet vak eszköze, alázatos szolgája a birodalmi tanács pártjai és pártocskái szeszélyének: végre tény, hogy Ő Felsége akár Magyarországon, akár Austriában a kormányzást ez idő szerint csak az 1866. XII. t. c. alapján tartja lehetőnek, mert — igen helyesen — úgy van meggyőződve, hogy minden kísérlet a közjogi kapocs olyszerű tágítására, a mely Magyarországnak előnyt biztosítana, vagy a birodalom két fele közötti beláthatatlan súrlódásokat idézne elő. — vagy fölbontaná magát a közjogi kapcsolatot.

E tények logikája, tehát, hogy:

az Austria előnyére megváltozott helyzetben a birodalmi tanács pártjainak az osztrák minisztériumot játékszerré alacsonyító izgága fészkelődései melleit Tisza Kálmán szerencsével oldotta meg a kiegyezés nagy kérdéseit, mert a Deák-párt által megoldatlanul hagyottakat is elintézte, s mert egyebekben nagyobb előnyöket biztosí-

tott Magyarországnak, mint hazánk anyagi erejének teljében az opportunitás öszszvérén nyargaló honboldogítók tették.

Tisza Kálmán ismerte Austriát és számot vetett az ország helyzetével, a midőn a közjogi oppozitiót mindaddig folytatta míg egy egy fölmerült kérdésnél politikája győzelmét remélhette; — és föl hagyott azzal, a midőn elveinek érvényesítésére csak lassan, évenként és az által törekedhetett, ha az újabb kiegyezési alkudozások az ő hét évi politikájának szükségszerűségét igazolván, a fejedelmi meggyőződés némely kérdésekben az 1807. XII. t. cikknek gyakorlatilag bebizonyosodott hiányait felismeri, és ebből kifolyólag belátja, hogy M a gyár országon égés z-séges pártalakulás csak közjogi oppozitió alapján lehetséges.

*

És a mint közjogi tekintetben, — úgy minden más téren igazolták a viszonyok, hogy Tisza Kálmán — magyar nemzeti politikát követ.

Az, hogy bár áldozatok árán — az államháztartás egyensúlyát helyreállítani igyekszik; — az, hogy tetteiben és beszédében a magyar faj supremáciáját akarja föntartani, s erélylyel vagy erővel, de védi a nemzetet a nemzetiségi izgatók államellenes apostolkodása, s a nemzetiségi aspiratiók államiségünk ellen irányuló túl-

kapásaitól; — s az, hogy hét évig vallott elveit azon mértékben igyekeznek érvényesíteni, — vagy legalább azok helyességét legfelsőbb helyen bebizonyítani, a mint azt a körülmények megengedik: végre az, hogy belügyi téren fogantatott reformjai a magyar érdekek és a magyarság erejének ide bent való megszilárdítását célozzák, — mind arra vallanak, hogy Tisza komolyan gondolkozó politikus, a ki nemcsak a jelen szemkápázató előnyeért, de a — jövőre hasznáért dolgozik.

Mert ne ámítsuk magunkat: el fog jönni az az idő, a midőn M a g y a r o r s z á g c s a k ö n n e j é r e l e s z u t a l v a . Az osztrák pártok magatartásából s a Lajtnán túli sajtó hangjából kirí a Németországgal egyesülésre vágyódás, s a „német-egység“-nek — Austria megsemmisülése árán is — bekövetkezésébe vetett reménység.

És ne ámítsuk magunkat a szláv aspirációk teljesülésének l e h e t e t l e n s é g é b e vetett — ostoba bizodalommal. — A népek fejlődése, a fejlődésnek fokozatos haladása, majd népfajoknak népcsoportokká, néptestekké, nemzetiségekké, és végre nemzetekké válása — nem új dolog már a történelemben. — A mint az „olasz-egység“, —maz olasz után a német nemzetiségek ogyosulése megtörtént, meg fog, — mert meg kell történni — a szláv nemzetiségek, ha nem is egy állammá, de á l l a m o k k á egyesülésének is.

Utalok Oroszország törekvéseire. Utalok az ezen törekvések által támogatva, mind hatalmasabban nyilvánuló szerb és montenegrói szláv törekvésekre: — utalok a csehországi hangulatra; és utalok hazánk déli vidékein napról-napra leplezetlenebbül nyilatkozó magyarellenes tüntetésekre.

Vessék össze e jelenségek és törekvéseket azok, a kik kevés szóból sokat értenek, és szeretnek gondolkozni, és ha nem elfogultak, és ha elismerik a viszonyokban nyilatkozó kényszer hatalmát: meglesznek győződve arról, hogy ma már a szláv aspirációk nem ábránd, nem lehetetlenség, hanem közel küszöbön álló olyan valószínűség, a mely ellen nekünk magyaroknak vértézve kell lenni, épugy, mint a hogy fedeznünk kell magunkat Németországnak Austria német tartományai felé gravitáló törekvései ellen, mely törekvések e tartományok hangulatában elég istápot találnak maguknak.

Ily helyzetben a magyar nemzeti politikának oda kell törekedni, hogy a katasztrófát ne sietesse, hanem, — egyrészt Ausztriától lassan nyerjen előnyöket, és ezáltal is éreztesse vele, hogy Magyarország ismeri saját erejét és saját jövődjét, mely megadja neki azt a függetlenséget, a melyet a Deák-párt 1867-ben oly könnyelműen dobott oda Lajthántúlnak: — másrészt pedig idebent minden tette arra irányuljon, hogy a nemzet faji erejének ápolása, fejlesztése,

— ha kell dédelgetése biztosítsa az ország fenállását, hatalmát, erejét, függetlenségét akkorára, mikor a nemzetiségi egyesülések által előidézendő katasztrófa — be fog következni.

A mely politika nem ezt tűzi ki törekvésének végcéljául, az vagy magamagát ámítja — vagy nem gondol a jövővel — vagy csak saját hasznára akarja, kiélni az országot addig, a míg bekövetkezik, a minek bekövetkezni kell, hogy: — magunkra maradunk.

De ezek az emberek — nem fogják az országot a vég elveszéstől megmenteni; míg azok, a kik a jövővel számot vetettek, — átéreztek a legnagyobb magyar legnagyobb mondásának mély jelentőségét, hatalmas igazságát; tudják, mit mondott és mit akart Széchenyi azzal, midőn e szavakat írta zászlójára:

„Magyarország nem volt. h a n e m lesz.“

* * *

Ez az én egyéni nézetem. — És mert megvagyok győződve nézetem igazságáról, szeretem a Tisza Kálmán politikáját olybá tekinteni, mint a mely minden aktiójában a jövővel vet számot, s Magyarország jövőbeli önállásának és erejének magvát hinti el.

De ha én tán csalódom, a mit különben 10—15 év el fog már dönteni, Tisza Kálmán politikája az adott viszonyok között mégis csak a leghelyesebb, a legigazabb, a legmagyarabb és ez időszerint egyedül alkotmányos és parlamenti politika, mert — e l v e k r e v a n a l a p í t v a .

Így érzi ezt a nemzet is, midőn Tisza után csak Senyeit tartja lehetségesnek.

Pedig Senyei Pál báró most magában áll; — de programjában elvek vannak lefektetve: elvek, a melyek lényegben oda törekeshnek, a hová Tisza Kálmán. — A magyar nemzet erejének emelésére és biztosítására.

Senyei, épúgy mint Tisza, érzi, hogy az egészséges pártalakulás magva a közjogi álláspont, s azért programjának első pontja azon magatartás meghatározása, a melyet ő Austriával szemközt elfoglal.

Senyei, mint Tisza, érzi, hogy egy egészséges pártalakulás alapfeltétele: a magyar nemzet politikájának a magyar nemzet politikájával csinálni ellenzéket, s azért programjának második pontja: azon elveknek meghatározása, a melyek az ő nézete szerint a magyar nemzeti politikának alapját képezik. — Tehát a cél mind a kettőnél ugyanegy; az eltérés az elvekben van, a mélyek szerint a cél eléréséhez szükséges eszközöket ki-ki megválasztja.

És ennek dacára én nem hiszem, hogy Senyei valaha pártot tudjon magának terem-

teni; — bár el kell ismernem, hogy ez idő szerint az ő oppozíciója az egyedüli kormányképes, és az ő pártja leend az egyedüli, a mely egészséges alapokon szervezkedett.

Nincs terem e véleményemet bővebben indokolni. Elégnek látom egyszerűen a nemzet politikai ösztönére való hivatkozást, a mely Senyeitől leginkább, — sőt talán egyedül közjogi álláspontja miatt fordul el.

Osztrákabbnak tartja őt az — osztráknál.

Senyei legutóbbi fellépése azonban kétségkívül tiszteletet parancsoló. — A kik nincsenek is egy véleményen a nemes báróval, kalapot emelnek azon férfias és becsületes eljárásért, a melylyel nem csatlakozott a fuzionált ellenzék — elvtelen, haszonleső és egyenesen Tisza Kálmán személye ellen egyesült — csordájához.

Mert, hogy ezek az emberek politikai svindlerek, könyvem folyamán eléggé indokolva van.

A volt Deák-párt folytatásai ők, a kik nem törődve elvekkal, hazával, alkotmányjal, törvény tisztelettől: — párttá egyesültek, hogy azon tagjaik, a kik erkölcsi halottak, — újra szerepet játszhassanak: azok, a kik hiába áhítoztak hatalom után — az ugorka fára kapaszkodhassanak; — azok pedig, a kik csak statistái, marionettjei a párt vezéregyéniségeinek, megszerezhet-

sék maguknak mindazon előnyöket, a melyek egy erkölcstelen párt és kormány kebelében bőven kijutnak olyan embereknek, a kik a legnagyobb gaztett előtt is képesek szemet hunyni, ha abból önhasznukat látják.

Megunták várni e jó urak, hogy az ország tudomásul vegye kiadott programújukat, és csoportosuljon körülöttük: kibocsátották ők a felhívást, hátha majd annak több sikere lesz.

Svindel még ez a fölhívásuk is.

Támadják benne Tisza Kálmánt, a ki alkotmány ellenesen kormányoz, mert azt hiszik az élehetetlenek, hogy Tisza Kálmán oka még annak is, hogy az ország az ő pártalakulásukat nem vette öröinujongva tudomásul; és támadják Tisza Kálmánt e fölhívásban azok, a kik a miniszterelnök politikáját 2 és fél évig helyeselték.

És úgy akarják lépre csalni a madarat, hogy ígérnek — nem az eddiginél célirányosabb politikát, hanem — képviselői kerületekét és mit tudom én, miféle támogatást.

A kik csatlakozni akarnak a fuzionált habarékokhoz, azok a felhívásban biztosítatnak, hogy báró Bánhidya Bélánál (Múzeum-körút 18. szám) kapni fognak — talán pro grammot, gondolják önök?

Nem!

Kapni fognak — utasít á s o k a t és t á m o g a t á s t: hogy kell Tisza Kálmán ellen dolgozni, és ez által — k e r ü l e t h e z j u t n i .

Mikor ez az ínséges felhívás megjelent, valaki azt jegyezte meg, hogy jobb lett volna tán, ha a hívőket nem Bánhidyhoz, hanem egyenesen báró Simonyi Lajoshoz utasítják (Bodzafa-utca, saját ház). Végre is ő a pártvezér: illenék, hogy ő adjon „támogatást“ és kerületeket.

— Ez azért nem történt, válaszolt, a kihez a megjegyzést intézték, mert báró Simonyi Lajos következetes ember. Nem akarja meghazudtolni azt a föliratot, a mely kapuja alatt pompázik, hogy:

„Itt mindennemű házalás és koldulás tilalmazva van.“

És dacára báró Simonyi Lajos e következetességének, darára a nagyhangú felhívásnak, — dacára az ellenzéki sajtó szájaskodásának. — a nemzet még is hideg marad: nem akar mellettük lelkesülni: és megcsinálta róluk a maga véleményét, a mely ott él a közvéleményben, s a melyet minden szavuk, minden tettük nemhogy eloszlatna, de megerősít.

A nemzet véleménye pedig a habarékpárt vezéregyéniségeiben öntudatos. — azon tagjaiban, a kik meggondolatlanul követik vezéreiket — öntudatlan politikai svindlereket lát.

És miután a néhai Deákpárt idejével Magyarországon a Svindel-korszak lejárt, a habarékok minden erőlködése hasztalan.

A nemzetnek nem kellene a — politika svindlerei.

VÉGSZÓ.

Tartozom az olvasónak egy őszinte nyilatkozattal.

Én ezelőtt ellenzéket csináltam Tiszának, bár föltétlenül egyik parlamenti párt hívéül sem tekintettem magam, mert azt a magyar nemzeti politikát, a melyet én hazámra nézve szükségesnek látok, egyik párt elvei által sem hittem megvalósíthatónak.

Lassanként azonban tapasztalnom kellett, hogy a képviselőház pártjai és párt-árnyalatai telvék személyes gyűlölködéssel Tisza ellen, s én, a ki lelkemben nemzetem érdekét hordozom, — a mint idegenedtem azon emberek és pártoktól, a melyek a közügy helyett magánérdekeiket szolgálják az ország képviselésében: — úgy közeledtem Tisza Kálmánhoz és az uralkodó többséghez.

Kezdttem mélyebben vizsgálni az összefüggést Tisza Kálmán politikai múltja és jelene között: s miután — a szélső baloldal és konzervatívok kivételével — a képviselőház többi pártjainál elveket nem — csak személyes kötekedést találtam, a miben egyébként az elvi ellenzések is tündökölnék, kezdtem az elvfeladó Tiszánál elveket keresni.

És rájöttem arra, a mit előbb kellett volna belátnom, hogy igenis, az „elvfeladónak“ elvei, józan politikája és államférfiúi tapintata van. — Rájöttem azon igazságokra, a melyeket könyvemben részletesen kifejtettem.

És ma őszintén, föltétlenül vallom magamat Tisza Kálmán és pártja hívének, s annál erősebben ragaszkodom a miniszterelnök politikájához, mert nem személyes tekintetek, de a tények kérlelhetetlen igazsága érlelte bennem meggyőződésé, hogy Tisza Kálmán a múltban mint az ellenzék vezére, s ma mint kormányelnök, nagy szolgálatokat tett ennek az országnak, és a múltban, mint ma is, ő képviseli a parlamentben a nemzet józanul gondolkozó, hazája szerető elemeinek nézetét, politikáját.

Csak azt sajnálom, hogy erre, a mi ma bennem meggyőződésé érlelődött, később jöttem

rá, mint az ország legnagyobb pecsovicsa — az öreg Kákay Aranyos.

Alig, hogy a conservatív párt megalakult, Kecskeméthy Aurél sietett magát beíratni a szabadelvű körbe.

Szontagh Pál (somogyi) ajánlotta őt, mégis akadtak, a kik az tartották róla „timeo Danaos et dona ferentes“; és elég indiserétek voltak megkérdeni, minek köszönhetik a beiratkozás szerencsését.

— Utat akartam a többinek mutatni, választott Kecskeméthy Aurél, és felelete elhallgattatta azokat, a kik kételkedtek az ő szabadelvűségének őszinteségében.

Készemről szerencsét kívánok magamnak, hogy már akkor Tisza Kálmán hívő voltam, mikor még a fuzionális alkudozások csak nagyon a kezdet stádiumában állottak.

Ma, hogy e könyvet megírtam, a jelen helyzetnek áttekintése után elég idején valónak tartom még azt mondani, hogy e néhány lap-

pal — „utat akartam azoknak mutatni“, a kikben föltételezek annyi hazafiságot, hogy az egyesült ellenzékhez önzetlenül és azért csatlakoztak, mert — a többség politikájával nincsenek megelégedve.

Kevesen vannak ilyenek nagyon a politikai svindlerek cégéres hadában, de a kik vannak, megérdemelnék, hogy ne úszszanak az árral, s ne legyenek kitéve a lételét féltő nemzet — megvetésének.

*

És most még egyet.

II. Kákay Aranyos azon könyvében, a melyre az enyém válaszul szolgál, kijelenti, hogy ő nem szeretné, ha személyét III-ik, IV-ik és V-ik stb. Kákayakkal összetévesztenék.

A nélkül, hogy III-ik, IV-ik vagy V-ik Kákay Aranyost ismerném, fölteszem róluk, hogy ők sem igen éreznék magukat megtisztelve, ha személyük II-ik Kákay Aranyossal lenne összetévesztve.

A mi engem illet, én oldal-örökösödés útján tartok némi jogot a Kákay Aranyos névre,

s azért írom nevem elé a megkülönböztető „ifjabb“-at.

Tehettem volna, hogy én is s z á m o z z a m magam, de akkor könnyen elvitathatják vala tőlem az örökösödés jogát, és még könnyebben összecivódnék vélem a Nr. II. és a Nr. III, hogy — mit z a v a r o m az ő s z á m a i k a t ?

Ez az egyik oka, hogy nem lettem „numero nem tudom hány.“

A másik oka pedig, mert bizonyos idegendéssel viseltetem a — Humorizált személyek iránt.

TARTALOM.

	Lap.
Prolog.....	3
I. Az ország piócái.....	16
II. A sors humora	34
III. Föladott elvek és — visitkártya	55
IV. Az 1866-iki összeesküvés és hatása a pártalakulásokra	70
V. A második fűzió.....	92
VI. Országos kupaktanács	101
VII. Tisza Kálmán	122
VIII. A politika svindlerei	142

Budapest. Weizmann testvérek könyvnyomdája.